

D O K T O R I   É R T E K E Z É S

653

M A G Y A R C S A N Á D

a s z o c i a l i s t a   f e j l ő d é s   u t j á n

/ 1 9 4 4 - 1 9 7 0 . /

Témavezető tanárok:

Dr. Szabó István

Dr. Hegyi András

Készítette:

Menyhárt Lajos

T a r t a l e m j e g y z é k

- I. Magyarcsanád természeti és gazdasági környezete
  - 1./ Történelmi mult, földrajzi elhelyezkedés
  - 2./ Éghajlati viszonyok
  - 3./ Talajviszonyok
- II. A község fejlődése a felszabadulás után
  - 1./ A község felszabadulása
  - 2./ Gazdasági, társadalmi helyzet, az élet megindulása
  - 3./ Pártek, szervezetek megalakulása
  - 4./ Kulturális élet a felszabadulás után
  - 5./ Földreform
- III. A szövetkezeti mozgalom kialakulásának előzményei
  - 1./ Az 1947.évi választások, pártok egyesülése, a 3 éves terv
  - 2./ Kulturális élet, egyházi iskolák államosítása, népfrontpolitika
  - 3./ A mezőgazdasági termelés központi irányítása
- IV. A termelőszövetkezeti mozgalom első szakasza / 1950 - 1956 /
  - 1./ Az első szövetkezetek megalakulása, működésük
  - 2./ A két község egyesülése, élet a személyi kultusz idején
  - 3./ Az 1956-os ellenforradalom és a konszolidáció
  - 4./ Az ellenforradalom hatása a községben
  - 5./ Az ellenforradalom leverése utáni időszak
  - 6./ A karhatalom megalakulása, szervezetek átalakulása.
- V. A termelőszövetkezeti mozgalom második szakasza / 1960 - 1964 /.

VI. A termelőszövetkezeti mozgalom harmadik szakasza

- 1./ A mezőgazdaság teljes átszervezése
- 2./ Termelőszövetkezetek egyesülése
  - a./ Magyarcsanádi Haladás Tsz és az apát -
falvi Buzavirág
  - b./ Magyarcsanádi Uttörő és Kossuth Tsz.

VII: Nemzetiségek a községben

- 1./ Nemzetiség fogalma, fejlődése hazánkban
- 2./ Az MSZMP nemzetiségi politikája
- 3./ A nemzetiségek szerepe és helye Csongrád megyében
- 4./ Magyarcsanádon levő nemzetiségek

VIII. Az egyházak szerepe és helye a községben

IX. A község fejlődése

- 1./ Gazdasági fejlődés
  - a./ Ipar
  - b./ Kereskedelem
  - c./ Mezőgazdaság
  - d./ Gépesítés
- 2./ Kulturális fejlődés
  - a./ A lakosság általános műveltsége
  - b./ Az iskolai napközi létrehozása
  - c./ Az általános iskola felszereltsége
  - d./ A községi ovoda
  - e./ Továbbtanulás, beiskolázás, felnőtt-
oktatás
  - f./ Az uttörőmozgalom fejlődése
  - g./ A művelődési otthon, művészeti munka.

X. A község egészségügyi ellátottsága

XI. A község sportélete

XII. A község kommunális fejlődése.

Magyarcsanád természeti és gazdasági környezete:

1./ Történelmi mult. földrajzi elhelyezkedés:

Magyarcsanád a régi Csanád megyében, illetve a mai Csongrád megye déli részén, a Maros folyó jobb partján, Makótól keleti irányban fekszik. A megye a török hódoltságig virágzó, sűrűn lakott vidék volt, hazánk legősibb vármegyéi közé tartozott. Magyarcsanád / vagy ahogyan nevezték régen Uj-Csanád / a hajdani Apátfalva helyén feküdt, Csanád városával szemben, amellyel az összeköttetés révvel történt a Maros folyón keresztül.^①

István király Csanádot az alsó Maros vidék ispánjává tette meg, ő volt aki felépítette az első tiszántúli várat: Csanád várát.

Gellért püspök, akit szentté avattak, Csanádon alapított monostort, amely 1493-ban feloszlott és javait a pápa a püspöknek adta. A monostor emléket a mai Apátfalva nevében őrzi, mert ez hajdan kétségkívül a Csanádi apát faluja volt. E helység azonban nem a mai Apátfalva, hanem a mai Magyarcsanád helyén feküdt.^②

Csanád vezér iktatta be Gellértet a püspökségbe. Ő alakította ki az egyház-kormányzat szerveit és az egyházmegyéjét kerületekre, főesperességekre osztotta fel. A későbbi oklevelek erre a vidékre helyezik a Csanád-nemzettség legtöbb jószágait, itt emelkedett a család palotája: Csanád-Palota, és mintegy 25 faluja. A vidéken alakultak meg az egyházmegye első plébániái is. Az egyházmegye legtekintélyesebb és legősibb kegyuri nemzettsége kétségkívül ez a család volt. Hunyadi János, az ország kormányzója gyakran tartózkodott az egyházmegyében, több ízben volt vendége a püspöknek és az ispánnak.

1514-ben itt táborozott Dózsa György. Alvezére volt Balogh Tamás diák, akit azzal bizott meg, hogy foglalja el az apátfalvi révet. Itt verték szét Báthory István temesi főispán és Csáky Miklós csanádi püspök hadait. Dózsa Csáky püspököt el is fogatta, Báthorynak sikerült elmenekülnie.

1552 után a török csapatok többször is végigpusztították a vidéket. Fosztogattak, raboltak és sokakat rabláncon hurcoltak el. Egy-egy pusztítás után az elmenekült lakosság újra és újra visszatért a faluba. 1566 - 1573 között elnéptelenedett a környék. Az adóösszeírások alkalmával mint lakatlan pusztát tartják nyilván.

1647 - ben a csanádi püspök javait összeírják és a pusztát II. Rákóczi György adományként Fejér Ábrahám borosjenei lovasvitéznek adományozta.

1686 - ban még csak 8-10 család lakott ezen a vidéken, azonban őket is mint a közeli Makó város lakosait elsöpörte a vihar, földönfutókká lettek.

A megye csak a 18.század elején szabadult fel a török iga alól. A török megszállást osztrák uralom váltotta fel. Csanád megye jelentős részét elcsatolták az országtól és mint "határvidéket" Bécsből igazgatták. Jelentős telepítéseket hajtottak végre: német, délszláv, román és szlovák települések keletkeztek az elpusztult magyar falvak helyén.

Új - Csanádot 1700-ban a bécsi udvari haditanács telepítette a marosi határőrvidék céljaira. A feltevések szerint a haditanács 100 hajdút és huszárt helyezett el. A határőrvidék felosztásakor / 1751-1752 / a vármegyei szervezetbe visszakerült Csanád megye rendkívül változatos nemzetiségi összetételű volt. A különböző települések etnikai képének kialakulását a többségben levők anyanyelve határozta meg.^①

A szerbek egy része Oroszországba vándorolt ki, a jobb élet reményében, helyükre bizonyos Lovász Mihály magyarokat telepített. A hagyomány szerint Uj-Csanád 1810 körül cserélte fel a nevét Magyarcsanáddal. Ez azonban téves nézet, hiszen e települést Fényes Elek 1851-ben még Uj-Csanádnak írja. A lakosság száma ezidő szerint mintegy 2 ezer 973 fő volt.

A feljegyzések szerint két kolerajárvány is végigsöpört a falun. 1831-ben 137, 1855-ben 100 ember halt meg a járvány következtében.

A Maros folyó / amelyet Herodotosz i.e 484-405 között említ meg először Maris néven, partjain éltek az agathyriek, ~~akk~~ akik a trák népcsaládhoz tartoztak / meg-megújuló áradásai miatt 1852-ben új töltést építettek a falu védelmében.

Magyarcsanádtól néhány kilométerre terül el egy kis település, Bökény. A néhány házból álló kis településnek nagy történelmi múltja van.

Nagylak és Magyarcsanád között a Maros parton fekvő Beka-pusztá helyén fekszik. Régi magyar személynév lévén első birtokosának vagy éppen alapítójának nevét viseli.

1333-1335.években mint nemesi falu létezett és hol Bökénynek,hol Bökényfalvának irták a nevét. Legrégibb ismert birtokosa a Bökényfalvi család volt. A falu mindössze 11 jobbágyból vagy jobbágy-családból állt. A család legtekintélyesebb tagja Amrus volt. 1478-ban és 1480-ban többször jelölték királyi embernek. / A teljes neve: Bökényfalvi Bökény Amrus volt./

Az 1550-1552.évi török hadjáratok e falut is elpusztították. Az adónyilvántartásokban mint pusztá szerepel. Az 1560-as évek után kezd ismét beépülni a falu.

1637-ben Szentandrás György megvásárolta Bökényfalvát népével együtt. Ekkor már rövidebb nevén jegyzik Beke másként Bekényfalva. Az adót rendszeresen fizették a csanádi püspöknek.

1654-ben Gróf Pálffy Tamás királyi oltalomlevelet kér és kap III. Ferdinándtól a falu részére.

Az 1686. évi tatárdulás Bökényt is pusztává változtatta. A szerb határőrök ezután a mai Lagyarcsanádhoz tartozó pusztára is rátették a kezüket. A határőrvidék visszakebelezése után az aradi uradalom tartozéka lett és Beka néven Új-Csanádhoz kapcsolták.^①

2./ Éghajlati viszonyok:

A Tisza-Maros szögére jellemző az átlagosnál melegebb hőmérséklet, a fagyos napok viszonylag csekély száma, az országosnál több napsütés, a kevés csapadék. A legmelegebb hónap a július, a leghidegebb pedig a január.

E vidékre a hosszan tartó meleg ősz a jellemző. Az első fagyok csak november elején tapasztalhatók.

A növénytermesztés szempontjából ez kedvező lehetőségeket biztosít. Jellemzőes éghajlati bélyeg a korai tavaszodás, amely lehetővé teszi a burgonya, a zöldségfélék korai elvetését.

A csapadék évi járása kontinentális, vagyis a legtöbb eső nyár elején, júniusban hull, legszárazabb hónap a január és a február.

Lagyarcsanád és környéke hóban hazánk legszegényebb tájaihoz tartozik. A hóvastagság csekély, ugyanak - kor a hótakarás napok száma is viszonylag kevés, ami igen érzékeny károkat szokott okozni az őszi vetésekben.

Az évi középhőmérséklet ötven év átlagában 11,3 C fok. A környező mintegy 11 község közül csupán háromban mértek illetve számítottak ennél melegebbet.

3./ Talajviszonyok:

Magyarcsanád határának földjei igen jó termőképességűek. A földek aranykorona értékei megközelítik a huszat, a szántóterületeké pedig meghaladja a 23-at is.

A Maros-folyó partjától a kiépített töltésig / az ugynevezett ártér / talaja homokos, löszös eredetű. A folyó többször is kilépett medréből és a kiöntött területeken iszapos homokot, agyagos iszapot hagyott maga után. / Legutóbb 1956 - ban /.

A Maros szabályozása már a Temesi Bánság létesítésekor elkezdődött. A munkálatok ekkor még csak a meder kotrására, a hajózási akadályok elhárítására terjedtek ki. Később gátépítés és folyókanyarulatok átvágása következett. A folyó azonban jelenleg is kiszámíthatatlan és szeszélyes. Egyik helyen kikotor / ilyen a Nagylak és Bökény közötti rész /, a másik helyen zátonyosan torlaszol. / Magyarcsanád - Apátfalvi rész/.

A talajadottsági és az egyéb természeti feltételek hatására a gabona és az egyéb kapásnövények termesztése mellett a belterjes kertgazdálkodás is igen gyors ütemű fejlődést érhetett el. Elsősorban a káposzta, zöldpaprika és dinye termesztésére került sor a Maros folyó mellett, amikor is öntözéssel és gyakori kapálással igyekeztek minél jobb terméseredményt elérni.

A kiváló talajviszonyok, a korai meleg tavaszi időjárás, Makó és Szeged közelsége, a kedvező piac nyújtotta lehetőségek kihasználásával az itt élő ember sajátos " Maros-menti " mezőgazdasági tájkultúrát hozott létre.

II. A község fejlődése a felszabadulás után:

1./ A község felszabadulása:

A Szovjetunió katonai egységei a délkelet-európai hadműveletek során 1944 szeptemberében érték hazánk déli határait. Hitler rendkívül nagy fontosságot tulajdonított Magyarországnak a keleti arcvonal elemzésekor: " A legfontosabb számunkra most és a jövőben a magyar térség biztosítása. Élelmiszer szempontjából az egyetlen lehetséges pótlása annak, amit másutt elveszítettünk. Mindenekelőtt azonban közlekedési szempontból fontos a délkeleti térség kézben tartásának. "

A német hadvezetés páncélos csapatokat küldött az un. " Dél-Ukrajna"-i hadseregcsoporthoz megerősítésére.

Az intézkedés azonban mit sem javított a déli arcvonalon harcoló német csapatok helyzetén. A román csapatok hősi helytállása alkalmat adott a 2.Ukrán Front gyorscsoportjának, hogy elérjék az Alföld bejáratát.

Hitler parancsa értelmében a német csapatok és az irányításukkal közreműködő magyar egységek arra készültek, hogy szívós védelemmel megakadályozzák a szovjet erők gyors előretörését az Alföldön.

Magyarcsanád és környékét a Malinovszkij marsall által vezetett 2.Ukrán Front balszárnyának egységei szabadították fel. A közvetlen hadműveletekben az I. T. Slemín altábornagy vezetésével a Makó- Szeged felé előrenyomuló 46. hadsereg 37.lövészhadtestének csapatai vettek részt.

Velük szemben a Hans Friessner vezérezredes parancsnoksága alatt harcoló " Dél" hadseregcsoporthoz állt. ⑥

Ezen belül a 4. SS rendőr páncélgránátos hadosztály 1944.őszén a Kiszombor - Kikinda vonalon helyezkedett el.

A magyar egységek a 3. magyar hadsereg 4.hadtestének kötelékében harcoló 23.tartalékhadosztály 51.tartalék gyalogezredének elszórt egységei voltak, amelyek részt vettek a Makó és környékének védelmében.

A község három nemzetiségű lakossága is várta a felszabadulást. Az elvonuló bombázó-repülőgépek moraja, a szirénázó autók száguldása és egyéb háborus intézkedések mind megviselték a lakosságot. A fő téma az volt, mikor lesz vége a há~~runak~~^{háborúnak}?

Az iparcikkek hiánya, az ellátási nehézségek, a háborus áldozatokról érkező szomorú hírek mind több és több embert győ^zött meg a háboru esztelenségéről.

A nemzetiségi lakosság / románok, szerbek, cigányok / remélte a soviniszta, nacionalista elnyomás végét.

A régi forradalmi harcosok már többet tudtak arról, hogy milyen fordulatot jelent a Vörös Hadsereg megérkezése.

Az események rohamosan peregtek. Az akkori államhatalmi szervek és rendfentartó erők kapkodtak, tanács-talanok voltak. A Vörös Hadsereg egyre közeledett és az akkori fasiszta hadvezetőség látta, hogy a községet ellenállás nélkül fel kell adni.

A Magyarcsanád és Bökény között levő nagykiterjedésű legelőn létesített ideiglenes hadirepülőtérről sietve eltávoztak a repülőgépek a kísérő személyzet - tel együtt.

1944.szeptember:23 -án dobolás útján közzétették, hogy minden 18 - 50 év közötti férfi köteles Szegedre bevonulni. Az utcán csendőrök, katonai járőrök cirkáltak és hadbíróssággal ijesztgették az embereket.^(?)

Síró anyák, bucsuzó gyerekek, fiatalok és apák gyülekeztek a községháza előtt. Hónuk alatt kis csomaggal, benne egy kis élelem és meleg holmi,

Az est beálltával sorakozót rendeltek el és a menetet gyalog elindult Szeged felé. Voltak akik utközben az örök éberségét kijátszva megszöktek, de legtöbbje nem tért vissza soha többé.

A menetben haladt Berár Szvetozár borbélymester is aki a falu "alkoholistája" volt. Szinte mindent és mindenét megitta. A jelzett időpontban is eléggé felöntött a garatra, sőt az utra is hozott egykét üveggel. Társai támogatták, felváltva vitték egészen az apátfalvi csurgóig. Ott kilökték a sorból egy bokor mögé, ahol is csak másnap reggel ébredt fel és hazajött. Így menekült meg a biztos haláltól.

A község akkori vezetősége: a főjegyző és munkatársai, tisztviselők várták az intézkedéseket, rendelkezéseket Budapestről. Mi történjen a község irattárával, saját magukkal? Utasítás hiányában nem menekültek el, de biztonságosabb helyet keresve felpakoltak és hintóval kimentek Kusz János bíró tanyájára.

Szeptember 24 -én késő délután éppen a bucsu / Szt. Gellért / ünnepén, Ócsanád felől / a Maros román oldaláról / ^{rosvet} orosz tüzérség lőtte az országot. Éjfél felé az utolsó magyar egység is átvonult a falun és kísérties csend volt.

1944.szeptember:25-én délelőtt 9 óra előtt pár perccel a Vörös Hadsereg előőrsei elérték a községet. A felnőtt lakosság nagy része hiányzott, az itthon levők pedig bujkáltak a csendőrök elől. Az asszonyok és gyerekek, bujkáló emberek az utcára merészkedtek, fehér kendőket, zászlókat lengettek.

Az első órákban kiderült, hogy a felszabadítók érkeztek meg. Látták azt, hogy a szovjet katonák mennyire szeretik a gyerekeket: hiszen cukrot és csokoládét osztogattak köztük.

Már nem csak torzított cikkekből, képekből és mások elbeszéléseiből, hanem közvetlenül is megismerhették az emberek a szovjet katonákat.

A község felszabadítása egyébként jelentősebb katonai események nélkül zajlott le, legalábbis az első napokban.

Az első napon előkerült a község vezetősége is. Egy szovjet tiszt tolmács segítségével / Dorogin Marinkó szerb nemzetiségű 1919-es veterán / a községházán elmondta a községi birónak, hogy senkinek bántódása nem lesz. Kérte a vezetőséget, hogy pár napig, amíg az átvonulás tart, biztosítsanak szállást és ellátást a katonák számára.

A községbe sebesült katonákat is hoztak és ápolásra házakhoz szállították őket. Magyar és német hadifogly szállítmány is áthaladt a községen. Sokan leveleket dobtak le, továbbítás végett családjaiknak. Jellemző az, hogy sok helybeli a saját faluján át ment hadifogságba. Sokan haza is jöttek később, de legtöbben nem tértek vissza.

Két hét telt el, amikor is október 5 -én délután szokatlan sürgés - forgás volt tapasztalható. Különböző előkészületekre lett figyelmes a lakosság. A gyanu nem volt alaptalan, mert a fasiszta hadvezetőség elmentáadásba lendült: északi irányból aknavetőkkal lőtték a községet. Ugyanakkor a szomszédos Ós-Csanád községet egy menekülő német tankszázad érte el, amittől a harci zaj csak növekedett.

Másfél napig tartó vérs harc után a Vörös Hadsereg katonái a támadást visszaverték és visszavonulásra készítették a támadókat.⁽⁸⁾

Sajnos ennek a harcnak a polgári lakosság köréből is voltak áldozatai. Több ház belövést kapott: egy személy meghalt, kettő megsebesült.

Egy gyújtó aknától a görögkeleti szerb templom tor-nya kigyulladt és ledőlt.

A község környéki harcokban öt szovjet katona halt hősi halált. A görögkeleti szerb temetőben vannak eltemetve, emlékmű áll sírjuk felett, amelyen ez áll:

" Itt nyugszik 5 szovjet hős, akik a fasiszták elleni háboruban Magyarország felszabadításáért életüket áldozták. Eltemetésük ideje: 1944. október hó.

Emelte a község lakossága 1949."

A római katolikus temetőben október 10-én nyolc magyar katonát temettek el.

Az épülő római katolikus plébániáról a fa-padlásfel-rőt elvitték a marosi híd építéséhez, a padozat deszkából kórházi ágyakat készítettek.

A helyi ovodában egy orosz katona-asszonynak kisleánya született : Ludmilla nevet kapta. A szülőnél segédkezett Popovicsné / később Lőrinc Sándorné / a fa-lu bábaasszonga is. Szobáját már akkor fűteni kellett.⁹

A front közben egyre távolodott, lassan már csak az ágyudörgést lehetett hallani. A hazaszivárgó emberek elbeszéléseiből lehetett tudomást szerezni, hogy milyen községek, városok szabadultak fel.

2./ Gazdasági, társadalmi helyzet, az élet megindulása:

A felszabadult területek lakosságára súlyos örökség várt: háborús romok, kifosztott falvak és városok, megbénult termelés, közlekedés és közellátás, felbonlott közigazgatás. Ilyen körülmények között az élet megindítása olyan feladatok sokaságát állította előtérbe, amelyeket csak a legszőleesebb néptömegek összefogásával és hatékony részvételével lehetett megoldani.

Gazdasági téren ebben az időben sok nehézséggel küzdöttek az emberek. A legsúlyosabb probléma a munkaerőhiány volt, ugyanis a munkaköpes emberek legnagyobb része távol volt. A másik nehézséget az igao-
rő hiánya okozta. A felszabadulás után a községben kb. 30 ló volt csak, de volt már két traktor is. Ehhez azonban üzemanyagot nem igen lehetett kapni.

Ilyen okok miatt sok termény: főleg kukorica, zöldségiféle, cukorrépa kint maradt a határban.

Az élelmezés terén gondot okozott a só, élesztő és a gyufa hiánya. Ezeket a közsüglóti cikkeket az emberek a közeli városokból, részben pedig Romániából a Maros folyón át szerezték be. az emberek. Az infláció is jelentkezett, előbb mérsékelt formában. A pénzromlás fokozódásával csak cserekereskedelem útján jutottak a szükséges ipari vagy használati cikkekhez az emberek.

1944 őszén, miután helyreállították a makói vasúti hidat a Szeged- Csanádi Vasut szakemberei megindult a vonatközlekedés is, így az ujság is eljutott a községbe. Innen értesültek az emberek arról, hogy a felszabadult területeken új közigazgatási szervek alakultak most már új alapokon.

A legelenibb életfeltételek biztosítása és a nemzeti lét alapjainak megteremtése a demokratikus erők haladéktalan összefogását, a néptömegek alkotóerejének és kezdeményező készségének kibontakozását követelte.⁽¹⁰⁾

3./ Pártok. szervezetek megalakulása:

A magyar társadalom forradalmi megújulásáért folyó harc élén - mint a fasiszmus elleni harcban végig - a kommunisták haladtak.

A községben is nagy társadalmi átalakulás küszöbén az 1919-es forradalmi eseményekben résztvevő elvtársak vezetésével létrehozták a vezető forradalmi erőt. 1944. december 17-én megalakult a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete. Alapító tagjai voltak:

Dorogin Marinkó

Luczai Péter

Perneki Lajos

Biró Ferenc

Uglesity Vitályos

A pártszervezet titkára: Dorogin Marinkó 1919-es veterán, kipróbált régi harcos lett.

A létszám állandóan növekedett, hónapról-hónapra mind többen kérték felvételüket a pártba, főleg azután, hogy megismerték a párt soron következő legfontosabb programját. Széleskörű felvilágosító tevékenységet fejtettek ki a lakosság körében.

Ők hajtották végre az Ideiglenes Nemzeti Kormány 14/1945.M.E.sz.rendeletét, amely szerint szükséges, hogy " a helyi önkormányzatok önállóan és a maguk erejéből gondoskodjanak az igazgatási szervek létrehozásáról és működésük biztosításáról, azoknak az elveknek megfelelően, amelyeket az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány elfogadott."

Feladatuk volt a közigazgatási szervek helyreállítása, megújítása ideiglenes önkormányzati testületként.

1944.december 20-án megalakult a polgárőrség.

Parancsnoka: Luczai Péter

Helyettese : Uglesity Vitályos.

A községi Nemzeti Bizottság megalakulásáról, munkájáról kevés levéltári forrás maradt fenn. Visszaemlékezésekből azonban nyomon lehet követni azt, hogy volt ilyen és hasznosan tevékenykedett.

1945. január:19 -én volt az alakuló gyűlés, ahol is olyan határozatot hoztak, hogy minden nemzetiség képviselve legyen a Bizottságban.

A magyarországi Nemzeti Bizottság tagjai:

Luczai Péter	/	román	/	elnök
Perneki Lajos	/	magyar	/	tag
Kerem János	/	magyar	/	tag
Popevics István	/	szerb	/	tag
Ungureán László	/	román	/	tag
Derogin Marinkó	/	szerb	/	tag

Egyéb pártok is alakultak a községben:

Szociáldemokrata Párt: vezetője Hajdu Sándor,

Kisgazda Párt : vezetője Buvár József,

Nemzeti Paraszt Párt : vezetője Rakonczai Mátyás.

Megalakult a szláv nemzetiségű dolgozók tömegszervezete: a Magyarországi Szlávok Antifasiszta Szövetsége. Vezetője: Gedes Velimir görögkeleti szerb pap lett.

A pártok megalakulásával kezdetét veszik a hatalom gyakorlásáért folyó harc napjai.

1946-ban alakult meg a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége / M N D S Z /. A nők szervezetének alapító tagjai voltak:

Luczai Péterné
Benák Margit
Csizmás Zsófia
Tóth Szilvia
Husztik Vilmosné

Az egyenjogúság kivívásának első lépése tehát megkezdődött. (14)

1946 őszén alakult meg a Magyar Dolgozók Ifjusági Szövetsége / M A D I S Z /. Ennek kezdetben kevés tagja volt, mert a pártok megalakulásával egyidőben a pártokon belül is alakultak ifjusági szervezetek.

1945.február: 17 - én megalakul a képviselőtestület, amelynek a feladata az volt, hogy megválassza a község új előljáróit. Itt is mint más szervezeteknél érvényesült azaz elv, hogy minden nemzetiség képviselve legyen. Sajnos a cigányság képviselőit még nem választották be ebben az időben egy szervezet munkájába sem.

A község megválasztott új előljárósága a következőkből tevődött össze:

Bíró	:	Unk Gyula / román /
Törvénybíró I.	:	Tuczák Milos / szerb /
Törvénybíró II.	:	Luczai Szofra/ román /
Községm	:	Bíró Ferenc / magyar /
Esküdt	:	Vári Imre / magyar /
Esküdt	:	Pántya Demeter/szerb /
Esküdt	:	Varga Mihály/ magyar Bökény /
Esküdt	:	Gregonovics Mihály/magyar /.

A fennmaradt kevés iratokból és visszaemlékezésekből következtetni lehet arra, hogy a Nemzeti Bizottságban a képviselőtestületben, és egyéb alkalmi testületekben az arányos képviselet elve alapján vettek részt a demokratikus pártok képviselői.⁽¹²⁾

4./ Kulturális élet a felszabadulás után:

1944 őszén a fiatalság nagy része még távol volt, így kulturális életéről nem igen lehet beszélni. Ebben az időben a községben mindössze 5 - 6 rádió volt.

A mozi helység 1945 - ig nem működött. A községi könyvtár kb. 1500 kötetnyi könyvvvel rendelkezett, amely a selejtezés folyamán szinte teljesen megsemmisült. Ezt a munkát sajnos hozzá nem értő személyek végezték el.

A hazakerült és bujdosó fiatalok összejöveteleket, táncdelutánokat tartottak a kulturházban illetve a román iskolában. Ezt másképpen "zsok" -nak nevezték./ Magyarul annyit jelent: tánc. /

A feledésbe ment nemzetiségi táncok, dalok és szokások újból a felszínre kerültek. *divath. jöttek.*

5./ Földreform :

Az ország demokratikus megújulásának alapvető követelménye volt a földosztás gyors végrehajtása.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjában azonnali földreformot követelt.

A Kommunista Párt támogatta a Nemzeti Prasztpárt 1945.január közepén nyilvánosságra hozott földreform tervezetét. A Kisgazdapárt vezetői csak korlátozott földreformot akartak.

A Magyar Kommunista Párt 1945 elején kiadta a jelszót: " Azé legyen a föld, aki megműveli ! "

A földfoglaló mozgalom kiszélesedett, számtalan küldöttség kereste fel a kormányt, követelte a földreform törvénye iktatását és gyors végrehajtását.

A földreform ellenzői végül kénytelenek voltak meghátrálni.

1945.március: 17-én megjelent a kormány rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról.⁽¹³⁾

A rendelet értelmében:

- teljes egészükben kisajátították az 1000 holdon felüli nagybirtokokat,
- az 1000 holdon aluli birtokoknak a 100 kat.holdon felüli részét.
- a gazdagparashti birtok felső határa 200 kat.hold,
- az u.n "ellenállók" birtoka 300 kat.hold.

A földreform lerakta a munkás-paraszt szövetség alapjait.

A földbirtokok száma és megoszlása birtoknagyság csoportok szerint a községben a felszabadulás előtt:

Összes: 1 488 kat.hold

Földbirtokok száma birtoknagyságcsoporthoz szerint:

1 kh.-nál kisebb	622
1 - 5 kat.h	539
5 - 50 kat.h	313
50 - 100 kat.h	8
100 - 500 kat.h	4
500 - 1000 kat.h	2

Termésátlagok a községben:

/Viszonyítva a két szomszéd község termésátlagához./ (17)

Termény q	Mcsanád	Nagylak	Apátfalva
Buza	8,6	7,9	8,8
Árpa	8,9	8,5	9,0
Kukorica	11,1	10,6	12,0
Zab	8,0	7,8	8,3
Burgonya	30,2	28,9	30,0

A községben a Földosztó Bizottság 1945.március:20-án alakult meg:

Elnökök: Korom Mihály

Tagjai: Sipos Imre

Kovács István

Kereszturi Ferenc

Gregonovics Mihály

A Bizottság megalakulása után azonnal hozzáfogott a földigénylők névsorának összeállításához és számba vette a kiosztható földterület nagyságát.

1945.okt: 22 - 25 ig három napon át közszemlére tették ki a " Juttatási névsor " - t a községben föld - hozjuttatásban részesült igényjogosultakat. (18)

Az alapjuttatás: 4 kat.hold föld volt.

Ehhez minden 1 gyerek után 1 kat.hold hozzájött,
az olyan katona aki a németek ellen harcolt és ezt kel-
lően igazolni is tudta, további földet is kaphatott.

A község lakosainak száma: 2548 fő volt.

A község határa a következőkből tevődött össze:

6971 kat.hold szántó
15 kat.hold rét
619 kat.hold legelő
15 kat.hold erdő
52 kat.hold szőlő *sőlő*

A jogos földigénylők száma: 365

Ebből földet kapott : 106

A szétosztott terület : 686 kat.hold 1945. dec.

1946.augusztus: 10-én a Csanád Megyei Földbirtokren-
dező Tanács /Hakó / határozata alapján Nagylak köz-
ségtől elvették és Magyarcsanád község részére adták

- a mezőhegyesi részben fekvő hely-
ről 62 kat.holdat,
- a belső mezőhegyesi részből
20 kat.holdat
- * a belsőfecskei területből
98 kat.holdat

Mezőhegyes további 310 kat.hold földet adott a község-
nek, így további jogos földigénylők kaptak földet,
1946.évben további 599 kat.hold 811 négyszögöl földet
osztottak széjjel.

A föld nélkül maradtak a fellebezések, kérelmek tö-
megével árasztották el a Községi Földigénylő Bizott-
ságot, valamint a felsőbb földbirtokrendező szerve -
ket.

A Bizottság 1946.szeptember:5-i ülésén készült jegy-
zőkönyvből: / a panaszokat külön - külön vizsgálják/
Kiss Ferenc, Dobi Lajos, Csertus János, Belk Lajos
beadványukban előadják a következőket:

" Barta Mihály 2 családdal tavasszal kapott 8 kat. hold földet, állítólag magyar állampolgársága még nincsen. Édesapjának a sárafalvai határban/Romániában/ 19 kat.hold földje van, sőt háza is van Ős - Csanád községben.

Szimilényi Isván és Marsi Mihály szintén nem magyar állampolgárok és 8 - 8 kat.hold földet kaptak, ők Romániából menekült magyarok.

Kabai Lajos, Bozsik Lajos, Ferenczi Ferenc nyila - sok voltak és mindhárman 8 - 8 kat.hold földet kaptak a Megyei Tanács utasítására."

Voltak, akik panaszukkal az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz fordultak. Erről tudosit az 1946. november:30-i Délvidéki Független Hírlap makói száma: ⑩

" Az Országos Földbirtokrendező Tanács a hozzáérkezett panaszok folytán felülvizsgálta a magyarcsanádi földosztást és megállapította, hogy a panaszok helytállóak. A magyarcsanádi Földigénylő Bizottság tagjai ugyanis egymásnak, sógornak, komának, jószomszédnak és nem igényjogosult személyeknek osztogatták ki a legjobb földeket, természetesen jó bőven és így az igényjogosult személyeknek több mint kétharmada kiamaradt a földjuttatásból.

Az Országos Földbirtokrendező Tanács ezért 233.411-1946.számú határizatával ez év októberében a magyarcsanádi földhözjuttatásokat megsemmisítette és elrendelte, hogy új földosztási tervezetet kell készíteni.

Elrendelte továbbá, hogy az alapjuttatás 3 kat.hold, gyermekenként pedig 800 négyszöglől juttatandó a 600-1945.M.E rendelet 35 - 36.§-aiban előírt jogos földigénylők részére."

Az Országos Tanács utasította a Megyei Tanácsot, hogy a tett intézkedésekről 15 napon belül tegyen jelentést.

A magyarcsanádi Földigénylő Bizottság elnökének egy kimutatást kellett elkészítenie és beküldenie a megyei Földigénylő Bizottság címére¹⁷ helyi Földigénylő Bizottság tagjai mennyi földet kaptak.

Korom Mihály a Bizottság elnöke 1945. december:12-én kelt jelentésében név szerint részletezve postázta 357/1945.sz.alatt a " Kimutatást ".

Ebből kitűnik az, hogy valóban helytállóak voltak a bejelentések a község lakói részéről.

Sipos Imre a Bizottság tagja például két családtag után 10 kat.hold földet kapott, Gregonovics Mihály ugyancsak két családtag után csak 8 hold földet modhatott a magáénak.

A görögkeleti román egyház birtokában volt:

171 kat.hold 678 négyszögöl lelkészi,
18 kat.hold 619 négyszögöl kántor-
tanítói föld.

A Községi Tanács a 20 / 1945.számú véghatározatával 71 kat.hold szántóföld megváltását mondta ki, hivatkozva a 600 / 1945. H. E. sz. rendelet 12.§.2.bekezdésére amelyben az áll: " ha az egyházi birtok egy része papnevelde, kántorképző, iskola fenntartás stb. célokat is szolgál, ilyen esetben is csak legfeljebb 100 kat.holdat kell mentesíteni a megváltás alól."

A Megyi Földbirtokrendező Tanács 1945.április: 5-i hatállyal kiadta a helyi Földigénylő Bizottságnak a görögkeleti szerb egyház-tól 18 kat.hold szántó, Apátfalva községtől 362 kat.hold szántó, a román egyháztól 71 kat.hold szántó megváltását, ugyanakkor három személy 100 kat.hold alatti földtulajdonának megváltását elutasítja, ezzel is betartva a törvényességet, rendeleteket.

1945. július: 18-án a Csanádmegyei Földbirtokrendező Tanács utasította a Magyarcsanádi Községi Föld - igénylő Bizottságot, hogy Dobsa Imre részére a községben juttasson földet. ⁽¹⁷⁾

Nevezett egyén a jugoszláv hadseregben szolgált mint szakaszparancsnok és harcolt a német fasiszták ellen.

Az Országos Földbirtokrendező Tanács elrendelte 1946. december:5-én, hogy a községben új Földigénylő Bizottságot kell választani, a régi Bizottságot feloszlatva. Elrendelte továbbá azt is, hogy a Bizottság tagjai újból nem jelölthetők és nem választhatók.

Az új Földigénylő Bizottság megválasztására 1946. december: 11 -én került sor:

Elnök:	Csertus János	/ magyar /
Jegyző:	Kiss Ferenc	/ magyar /
Tagok :	Ván György	/ román /
	Nagy Gy István	/ magyar /
	Postás János	/ román /
	Benke Lajos	/ magyar /
	Gyenge József	/ magyar /
	Kiss László	/ magyar /
	Szek Tóder	/ román /
	Hári Ferenc	/ magyar /

Rendeletben rögzítette az Országos Tanács azt is, hogy " azokat az igényjogosultakat, akik lakóhelyükön földhöz nem juthatnak illetve nem jutottak, az ország más részein kell lehetőleg csoportosan földhöz juttatni."

A községben sok földigénylő kérését nem tudták kielégíteni. Voltak akik elköltöztek családotól , de sokan bér munkát vállaltak illetve meghatározott időre földet béreltek. Ugyanakkor nagy volt azok száma, / mintegy 60 - 70 / akiknek a földtulajdona meghaladta a 25 kat.holdat.

A földhözjuttatott új gazdák helyzete sem volt rózsás. Nemcsak felszerelésük és állatállományuk volt hiányos, de pénzügyi helyzetük is aggasztóan alakult.

A földhözjuttatottakat a földosztással kapcsolatosan háromféle fizetési kötelezettség terhelte:

- a föld és egyéb juttatások ára,
- a földjuttatás költségei,
- a földadó.

A törpe vagy a kisbirtokos köteles volt a föld megváltási árának 10 % - át a birtokba helyezés alkalmával, a hátramaradó részt 10 év alatt, részletekben megfizetni.

A földnélkülieknek birtokba helyezéskor 5 % - ot fizettek, a megváltási ár többi részét pedig 20 évi egyenlő részletben kellett letörleszteniük.

A juttatások megváltási árát mázsánként 40 pengős buzaár alapvételével buzamennyiségre számították át. A Csanád Megyei Földbirtokrendező Tanács 1945 áprilisában felsőbb szervek rendelkezésére intézkedett: "A juttatóktól szedjen be 20 Pengőt kat.holdanként műszaki költségre."

A földhözjuttatottak tömegesen kértek fizetési halasztást. Több család még a műszaki költséget is képtelen volt befizetni. A Községi Földigénylő Bizottság a fizetési halasztás iránti kérelmeket támogatta.

Az 1947.évi V.törvénycikk rendelkezett a földreform befejezéséről. A törvénycikk 1947.Február: 1 -én megszüntette a földigénylő bizottságokat. Megszűntek a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok is.

Tartalmát, eredményeit és következményeit tekintve az 1945.földreform demokratikus agrárforradalom volt:

- a népi demokratikus forradalom szerves része és a forradalom győzelmének egyik feltétele volt. A régi gazdasági-társadalmi rend ellen irányult és megfosztotta a nagybirtokos uralkodó osztályt gazdasági és politikai hatalmától.

- az agrárátalakulás tulment a nagybirtokok igénybevételén. Csapást mért a fasizmus maradványaira, a reakcióra, a tőkének a mezőgazdaság területén működő részére. Megváltoztatta a földtulajdonviszonyokat és a parasztság egyes rétegei közötti arányokat.
- a földbirtokok igénybevétele gazdasági, társadalmi-politikai szükségszerűség volt. A régi nagybirtokon megmaradt régi termelőeszközökkel nem lehetett megművelni a földet.
- A Dél-Alföldön nemcsak tartalmában, hanem külső, formai jegyeit tekintve is demokratikus agrárforradalomként ment végbe az agrárátalakulás. Országos méretekben pedig az 1945 - 1947-ben végrehajtott agrárátalakulás egy demokratikus agrárforradalom feladatait oldotta meg.
- a " földreform" során olyan kisüzemek létesültek, amelyek a család kézi munkaerejének feladatait oldotta meg.⁽¹⁾

A gazdasággal rendelkezők száma a földreform után Magyarcsanak községben:

Nép.sz	ebből gazd.rend	0-1	1-3	3-5	5-10	10-20	20-50	50-
2723	617	55	125	112	154	79	89	3

Megváltoztak tehát a birtokviszonyok és változott a gazdasággal rendelkezők száma, valamint a gazdasággal rendelkezők földbirtoka.

A földreform megindított egy demokratikus forradalmi folyamatot, de nem oldotta meg véglegesen a magyarországi agrárproblémákat.

BIRTOKLEVÉL⁽¹⁹⁾

AMELY AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNYNAK
A NAGYBIRTOKRENDSZER MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
ÉS A FÖLDMÍVES NÉP FÖLDHŐZJUTTATÁSÁRÓL
SZÓLÓ 600/1945. M. E. SZÁMÚ, DEBRECENBEN,
1945 MÁRCIUS 15-ÉN KELT RENDELETE ALAPJÁN
ÁLLÍTATOTT KI.

Magyarcsanak község Földigénylő Bizottsága
Merőhegyes községben *Merőhegyesi birtok* dűlőben
16. kiosztási szám alatt felvett *8/1000*

kat. hold ..... négyszögöl kiterjedésű föld ingatlant

Bagi Mihály magyarcsanádi lakos birtokába adja.
Jelen birtoklevél ünnepélyesen tanúsítja a birtokszerző azon jogát,
hogy a nemzet által adott ingatlant háborítatlanul birtokolja.

Köteles azon a maga és az egész nemzet felemelkedését szolgáló
módon gazdálkodni és a rendeletekben előírt feltételeket betartani.

A birtoklevél a juttatott ingatlan tkvi tulajdonjogának meg-
szerzésére is szolgál.

Kelt *Magyarcsanak*, 1945. *április* hó *18.-án*.

Vaghy

Földművelésügyi miniszter

Gyomai Mihály

Községi Földigénylő Bizottság elnöke

II. A szövetkezeti mozgalom kialakulásának előzményei:

1./ Az 1947. évi választások, pártok egyesülése, a 3 éves terv:

1946 tavaszára -nyarára a reakció és a forradalmi erők közötti harc fő színterévé a gazdasági élet vált. Az infláció felszámolása lett a kulcskérdés. Az infláció alapvető oka a nemzetgazdaság példátlan mértékű pusztulása volt. Ehhez járult még az 1945. évi katasztrófálisan rossz termés, továbbá a széles körű spekuláció.

1946 szeptemberében a Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusa a párt politikai irányvonalát a következőkben jelölte meg:

- a népi demokrácia gazdasági-politikai viszonyai lehetővé teszik, hogy az ország a forradalom továbbfejlesztésével polgárháború nélkül haladjon a szocializmus felé
- a kommunista pártok megtanulták, hogy a szocializmushoz nemcsak egy út vezet de csak olyan út vezet, melyet minden ország sajátos viszonyainak figyelembevételével építünk

A kongresszus a fenti gondolatok értelmében dolgozta ki a szocialista átalakulás meggyorsításának harci programját és az azt célzó taktikát.

" Ki a nép ellenségeivel a koalícióból ! " jelszó fejezte ki legtömörebben a burzsoázia kiszorítását a hatalomból. A kongresszus a burzsoázia gazdasági kiszorítását is fokozatosan kívánta megvalósítani. " Nem a tőkéseknek, a népnek építjük az országot ! " - hangzott a párt jelszava. (20)

A Magyar Kommunista Párt erejének, tömegbefolyásának növelésével - mint az összes célkitűzés megvalósításának legfőbb feltételével - részletesen foglalkozott a kongresszus.

A jobboldal támadása 1947 elején még csak "finomabb" formában jelentkezett. A Magyar Kommunista Párt tilalma ellenére kiprovokálták az üzemi bizottsági választásokat. A választáson egyértelműen bebizonyosodott, hogy a munkáosztály többsége a Magyar Kommunista Párt mögött sorakozott fel.

A Magyar Kommunista Párt javára megváltozott gazdasági és politikai erőviszonyok között került sor 1947 augusztusában az új országgyűlési választásokra. A választásokat a munkáosztály erőinek előretörése és a reakciós erők felmorzsolódása jellemezte.

A községben megélénkült a politikai agitáció. A kommunisták gyűléseken, utcaszínpadok találkozásánál magyarázták meg az embereknek céljaikat.

A Nemzeti Bizottság több alkalommal is foglalkozott a választások előkészítésével. A választási törvényből adódó teendőket megbeszélték, kijelölték az összeíró és szavazatszedő biztosságokat.

A községben a választások 1947. augusztus 31-én voltak. A leadott szavazatok közül 1639 volt az érvényes. A Kommunista Párt kapta a legtöbb szavazatot, szám szerint 593-at, a Szociáldemokrata Párt csak 118 szavazatot mondhatott a magáénak.

A Szociáldemokrata Párt azt remélte, hogy a választáson tulszárnyalják a Kommunista Pártot, és esetleg az abszolút többséget is megszerzik.

A Kisgazda Párt a kommunisták szövetségese volt. A választáson visszaélés nem volt, panasz nem merült fel. ⁽²⁴⁾

Ebben az időben kezdődött el a község kapitalista elemei / a kulákok / elleni korlátozó politika. Megalakult a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége / DÉFOSZ /, amely összefogta a község dolgozó parasztságát és irányította a bérharcot. Ügyelt a törvényesség betartására, felülvizsgálta a haszenbérleti szerződéseket és korlátozta a kizsákmányolási lehetőségeket. Volt olyan kulák, aki inkább parlagon hagyta a földjét, mert nem kapott bér munkásokat / napszámásokat /. A DÉFOSZ az ilyen földeket kiadta megmunkálásra a földnélküli parasztságnak.

A DÉFOSZ elnökei voltak sorrendben:

Gregonovics Mihály
Borbás Imréné

Titkárai voltak sorrendben:

Vári Imre
Jancsik István

Az 1947. évi választást követően a Kommunista Párt megerősödött. Befolyása és szerepe a község életében jelentősebbé vált..

1947 végén a Szociáldemokrata Pártban válság robbant ki. A párt tagjai tömegesen kérték felvételüket a Magyar Kommunista Pártba.

1948. június:12-én tartotta a Magyar Kommunista Párt a IV., a Szociáldemokrata Párt a XXXVII. kongresszusát. Mindkét kongresszus határozatot hozott, hogy a két párt egyesülési kongresszusán megalakítják a Magyar Dolgozók Pártját.

A községben a két párt a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülése 1948. októberében ment végbe.

A Magyar Dolgozók Pártjának titkára : Sipos Imre lett, aki eddig a Kommunista Párt titkára volt.

Az ~~magyar~~ egyesüléssel létrejött a magyar munkásosztály egységes marxista - leninista pártja. A munkásosztály politikai és szervezeti egysége megszilárdította a munkáshatalom győzelmét hazánkban.

Az emberek érdeklődve várták a híreket, amikor is a két párt kongresszusán egyesített új párt a Magyar Dolgozók Pártja I. kongresszusa megkezdődött. A község helyi szervezete " felhígult ". A taglétszám növelésére fektették a fő hangsúlyt, így került sor arra, hogy a falu jegyzője és a délszláv pap is belépett a pártba.

A Magyar Dolgozók Pártja I. kongresszusa programnyilatkozatot fogadott el. A kialakult népi hatalom jellegét helytelenül ítélte meg, mivel azt a munkásság és a dolgozó parasztság osztott hatalmának tartotta.

A párt stratégiai célkitűzése helyes volt:

" A Magyar Dolgozók Pártja a szocialista társadalomért küzd, amelyben megszűnnek a kizsákmányoló osztályok, megszűnik embernek ember által való kizsákmányolása, elmosódnak a szövetséges dolgozó osztályok különbségei, az egyének boldogulása a közjó felé, a közérdek szolgálata az egyéni boldogulás útja és a fejlődés a kommunizmus felé vezet. "

A kongresszus határozatai, a programnyilatkozat végrehajtása nyomán lendületes munka bontakozott ki az államépítés, a gazdasági építőmunka, a kulturális és az ideológiai területen egyaránt.

Ezzel egyidőben azonban, 1948 - 1949 fordulójától " baloldali " szektás fordulat következett be a párt politikájában.

A kommunista párt küzdelmének középpontjában a három-éves terv előkészítése, a burzsoázia további korlátozása és az újabb államosítások állottak.

Az 1946 decemberében nyilvánosságra hozott tervjavaslat rokonszenvet és bizalmat váltott ki a dolgozók körében. A terv a gazdasági ujjaépítés befejezését és a dolgozók életszínvonalának emelését tűzte ki célul.

A tervjavaslat alapvetően a helyreállítás befejezésére irányult, de ezen belül a magyar ipar szerkezetének egészségesebb irányu megváltoztaátását is célozta.

1947.augusztus: 1 -én kezdődött meg a három éves terv végrehajtása, ezzel hazánk a tervgazdálkodás útjára lépett

A tervgazdálkodásra való áttérés újabb nagy politikai sikere volt a kommunista pártnak és a szocialista átalakulás hatékony fegyverré vált a munkásosztály kezében.

A három éves terv a közsgben is éreztette hatását az életszínvonal emelkedését tekintve. Ez lemérhető volt a vásárlásokon, az öltözködésen. Egyre többen hozatták rendbe házukat, kisebb mezőgazdasági gépeket vásároltak. A helyi ellátáson kívül jutott a termelt mezőgazdasági javakból a városok ellátására is.

Előre lehetett azonban látni, hogy a földhiány miatt zömében kis területű gazdaságok nem képesek biztosítani sem a paraszti életszínvonal tartós emelését, sem az élelmiszer és az ipari alapanyagok iránti növekvő keresletet.^(u)

2./ Kulturális élet, egyházi iskolák államosítása,
népfrontpolitika:

A szocializmus építésének fontos feltétele volt a kulturális forradalom kibontakoztatása.

A kulturális szempontból elmaradott országban e téren a legfontosabb tennivaló a régi rendszer - től örökölt irástudatlanság felszámolása volt. Az iskolák államosítására is a munkáshatalom győzelme után került sor. Ez lehetővé tette az egy - séges és demokratikus iskolarendszer kiépítését és nagymértékű fejlesztését.

Tömegesen kerültek a középiskolákba az egyetemekre munkás és parasztfiatalok. Nagy feladat a munkásosztály, a nép saját értelmiségének kinevelése hiszen egyetlen rendszer sem lehet meg saját értelmisége nélkül.

A községben az egyházi iskolák államosítására is sor került 1949-ben:

- 1949.december: 9. a református egyház által fenntartott általános iskola államosítása, 1 tanterem, két kis előszoba, 350 négyyszögöl telekkel.
- 1949.december:29. a görögkeleti szerb egyház iskoláját államosították, 1 tanterem, kántor-tanítói lakás, mellékhelyiségek, 600 négyyszögöl telekkel.
- 1949.december:29. a görögkeleti román általános iskola államosítása, 1 tanterem, nevelői lakás, mellékhelyiségek.
- 1949.december:30. Magyarcsanak-Bökényi volt római katolikus népiskola államosítására került sor, iskolai épület udvarral (294 négyyszögöl) + kert (510 négyyszögöl.) Kenrella József plébános és Langó Mihály egyházközségi küldöttek megtagadják az államosításról készült jegyzőkönyv aláírását.

A két egyházi nemzetiségű iskola / a román és a szerb / megmaradt nemzetiségi iskolának, de az államosítással kivonták az egyház hatásköréből.⁽¹¹⁾

Rusz János román tanító és Meducza István szerb tanító örömmel üdvözölték ezt a változást, mivel sok problémát okozott nekik az egyház beleszólása munkájukba.

A református iskola tanárai is folytatták nevelői hivatásukat mostmár az állami általános iskolában. Az államosítás szorgalmazásában Varga Ferenc tanító sokat tett.

Az egyházi iskolák államosításával az egyházak beleszólása a tanítás mikénti lebonyolításában tehát korlátozódott. 1949 június: 13 -án a Csanád-megyei Tanfelügyelőségtől a következő rendelkezést kapta az Általános Iskola:

" Az iskolában a rendtartásnak megfelelő ima mondandó. A kereszt a corpussal a katolikus egyház szimbóluma, az a kereszttel cserélendő fel.

Köszönési mód az iskolában / Jónapot, Isten hozta stb.../ Ne feledjék el a kartársak, hogy az állami iskola minden felekezethez tartozó gyerek otthona és ennek a községben is meg kell nyilvánulnia."

Dr. Hencz Aurél
tanfelügyelő

A hitoktatást minden egyház továbbra is szorgalmazta. Az 1949 / 1950 tanévben az általános iskolában 35 tanuló járt hitoktatásra a különböző felekezetekhez.⁽¹²⁾

Ebben az időszakban vált esedékessé Magyarországon is a népfrontpolitika továbbvitele, a Függetlenségi Front átszervezése és aktivizálása mellett.

1949 - ben alakult át az addigi Függetlenségi Front Független Népfronttá, amely a népi demokratikus rendszer legátfogóbb tömegbázisát volt hivatva biztosítani.

Első elnöke: Neduczka Lázár

Titkára : Varga Ferenc lett.

A községben eredményesen működött a Magyar - Szovjet Baráti Társaság is. Alapítója: Várnagy János. volt. Feladatuk volt a magyar-szovjet barátság ápolása a Szovjetunió jobb megismerése. A helyi Baráti Társaság és a Vadásztársaság több esetben közös vadászatra hívta meg a szovjet elvtársakat a közeli katonai egységtől.

3./ A mezőgazdasági termelés központi irányítása:

1948 - tól kezdve egyre inkább érvényesült a mezőgazdasági termelés központi irányítása. Ennek elsősorban két megjelenési formája volt:

- a mezőgazdasági munkák központi ütemezése,
- a kötelező beszolgáltatás.

1949 tavaszán teljes apparátussal megindult az un. ütemtervek szervezése, eléggé bonyolult és bürokratikus ügyintézés. A feudalizmus súlyos maradványai, a nemzeti függés négy évszázada gátolta az ipar gyors fejlődését a felszabadulás előtt.

Az ország viszonylag magas népsűrűsége, az ipar lassú fejlődése miatt súlyos agrár-tulnépesedés volt a magyar falvakban, amin a felszabadulás után végre - hajtott agrárforradalom sem tudott segíteni.

A földosztással létrehozott, többségükben 1-5 hektáros gazdaságok életképtelenek voltak.

1948 - ban az ország szántóterületének mintegy 14%-án állami mezőgazdasági üzemeket szerveztek; meg - kezdődött a termelőszövetkezetek szervezése is.

IV. A termelőszövetkezeti mozgalom első szakasza

/ 1950 - 1956 /

A szövetkezeti mozgalom nem volt idegen Magyarcsanád és környékének népei előtt, hiszen a maki hagyományok és más közösségek kertészei, bérlői a két világháború között is próbálkoztak különféle jellegű szövetkezetek / elsősorban értékesítő / szervezésével.

Csanád megyében 1947 nyarán tartották az első " Szövetkezeti Napot". 1948 - ban a Magyar Dolgozók Pártja Csanád megyei szövetkezeti konferenciáján Keresztes Mihály államtitkár beszélt a szövetkezetek fejlesztéséről, jelentőségéről.

A megyében 1948 őszén alakultak az első termelőszövetkezetek és megfelelő iránymutatás, szervezés mellett növekedett a közvetlen, gazdasági jellegű orientáció. ^(u)

1./ Az első szövetkezetek megalakulása, működésük:

1950 nyarán országos akció indult, egyrészt az egyéni gazdálkodó parasztok termelőszövetkezetbe léptetése, másrészt pedig a már kialakult I. és II. típusú termelőszövetkezeti csoportok III. típusává alakítása érdekében.

A parasztságra kirótt kötelezettségek már jóval meghaladták a teljesítőképeség, teljesíthetőség mértékét. Akiiket kuláknak minősítettek, igen erős nyomásnak voltak kitéve. Egyrészt növelték a votésterületüket, másrészt minden módot megragadtak arra, hogy feljólentsék őket.

De nemcsak a kulákokra nehezedett a nyomás, 1950 őszén megkezdődtek az adóvégrehajtások, a behordott zálogtárgyak árverése. Az emberek rettegtek mikor kopog az ajtón a végrehajtó, és mit foglalt le.

A magyarcsanádi Begyűjtési Hivatal iratait 1960-ban ismeretlen okból selejtezték, így akkori idők /1950 - 1956 / eseményeit nehéz leírni.

Szüleim " Beadási könyve " -ből néhány számadat:

1953-ban a beadási kötelezettségük a tulajdonukban volt földmennyiség és családtagok után a következően alakult:

Szántó terület : 3 kat.hold 600 négyszögöl

Gyümölcsös : 500 négyszögöl.

Családtagok száma: 4 fő.

Terménybeadási kötelezettség: / kg-ban /

Kenyér gab.	Tak. gab.	Tengeri	N,forgo	Krumpli
413	102	301	91	56

Learatott és cséplési eredmények:

learatott területk.h	Buza	Árpa
1000 négysz.	450 kg	318 kg
csóplógéprész	50 kg	35 kg
Marad összesen:	400 kg	283 kg

Borbeadási kötelezettség:

500 négyszögöl után 88 liter must, amely 13 Malligán/Fok kevesebb nem lehet .

Husbeadási kötelezettség:

Cikk	Előírás szerint	Szabad	Összesen
Hizott sertés	37 kg	-	37 kg
Baromfi hizott	2 kg	-	2 kg
Tyukfiőle	4 kg	-	4 kg
Tojás	6 kg	-	6 kg
Vágómarha	22 kg	-	22 kg
Tej / helyett /	-	11 kg	11 kg

A beadásokat negyedévenként ütemezni kellett, hogy melyik hónapban mit tud az illető teljesíteni.

Akinek szarvasmarha és juh állata volt, akkor tejbeadási kötelezettsége is volt

Egy - egy cikk helyett mást is be lehetett adni, erre megfelelő átszámítási táblázat állt a rendelkezésre. A " Beadási Könyv " belső oldalán is szerepelt a táblázat, így minden egyén tudta azt, mit mivel lehet pótolni. Például:

100 kg buza = 118 kg árpa
100 kg kukorica = 85 kg buza
100 kg napraforgó = 130 kg buza

1 kg vágómarha = 0,67 kg huskg
1 kg huskg = 1 kg tejás
1 kg baromfi = 1 kg huskg és így tovább.

A begyűjtés ellenőrzését, nyilvántartását és a végrehajtást / foglalást / Csanád-község Begyűjtési Hivatala végezte.⁽⁴⁷⁾

A Begyűjtési Hivatal megbizottai voltak:

Bartha	Sándor
Bartha	Sándorné
Benák	István
Glovák	Kornél
Magyar	István
Szakál	Julianna
Szigeti	Istvánné
Szücs	Mihály

A helyi hivatal közvetlen felettes hatósága volt a Makói Járási Begyűjtési Hivatal.

A ^{fővárosban} minisztériumban külön Begyűjtési Minisztérium látta el az országos főhatósági szerepet.

A Begyűjtési Minisztérium 1954.augusztus:1-i " Oktatási anyag"-ben a következőképpen rendelkezett az alsóbb hatóságok felé:

" A községi / városi / begyűjtési megbizottak kötelesek minden héten kétszer: hétfőn és pénteken az ütemezési kimutatást lezárni és a zárlat adatait a minisztérium által kiadott jelentési úrlap rovatának megfelelően távbeszélőn bejelenteni a járási hivatalnak."

A Megyei Begyűjtési Hivatal / Hódmezővásárhely / április 4, augusztus 20, november 7 ünnepekre versenyt hirdetett: járások, városok, községek termelőcsoportok részére a beadási kötelezettségek teljesítésére, a jó eredményt elérőket pénzjutalomban részesítették.

1954.augusztus:20-án például a makói járás első helyezést ért el a ~~h~~agónabeadásban, ezért 4000 Ft jutalomban részesült.

A városok rangsora a következőképpen alakult:

- 1./ Szeged város
- 2./ Makó város
- 3./ Szentés város
- 4./ Csongrád város
- 5./ Hódmezővásárhely

A községek rangsora :

- 1./ Csanytelek
- 2./ Mórahalom
- 3./ Cserebökény.

Termelőszövetkezetek rangsora:

- 1./ Kiskirállyági " Lenin " Tsz
- 2./ Kúbekházi " Sarló kalapács" Tsz
- 3./ Sövényházi " Béke " Tsz.

Voltak negatív jelenségek is a versenymozgalomban:

1954. november: 7 - re szervezett verseny eredménye a kellő szervezettség hiányában a következően alakult:

Termelőszövetkezetek;

Makói-járás: vállalat tett: 19 Tsz
teljesített : ---

Egyéni parasztok: vállalat tett: 400 fő
teljesített : 200 fő.

A Begyűjtési Miniszter a 727 240 / 1954.sz Utasításában rendelkezett a kapásnövények begyűjtése tárgyában:

" A termelők a tengeri és napraforgómag beadási kötelezettségüket a töréstől számított 8 napon belül, a burgonyabeadást a szedéstől számított 3 napon belül kötelesek teljesíteni."

A kulákság elszámoltatásának az eredményét nem tartották elegendőnek. Aki késett a beadással, először felszólították írásban és egy határidőt állapítottak meg a részére, ha kiderült, hogy saját hibájából nem teljesítette a kötelezettségét: a beadását 10 %-al ~~KKKK~~ fel kellett emelni. Ezekután ha 3 napon belül nem adja be a felemelt összeget, akkor közzadó módjára hajtják be a tartozását.

A községben több kulák házáat a hozzátartozó kerttel együtt elvették, elárverezték és a befolyt pénzből fedezték tartozását. Például: Josity Lázár kulák Magyarcsanád, FelszabadulásU: 75.sz alatti lakos járt így.

Voltak olyan ~~kulák~~ kulákok, akik inkább a börtönt választották, ahol megfelelő munka keresetéből fizette tartozását.

Baranyi Sándor és Szakács Imre egyénileg dolgozó parasztok viszont éveken át időben teljesítették a beadási kötelezettségüket és emellett rendszeresen felvilágosító munkát is végeztek: jutalmul az előbbi egy új kerékpárt, az utóbbi egy új néprádiót kapott. Mindkettőjüket példaképpül állították a község lakói előtt. *elc.*

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége 1953. december:19-én határozatot hozott a mezőgazdaság felfejlesztésére és az új begyűjtési rendszerről. Az egy holdra eső terménybeadást 25 %-al, a husbeadási kötelezettséget 30 %-al, a borbeadást 50 %-al csökkentette az elmúlt évhez képest.

Ahol négynél több 3-14 közötti gyermek van, ott a husbeadást teljes egészében elejtették.

A Községi Tanács -egyéni elbírálás alapján- további szociális kedvezményeket adott a családoknak./ 1954-ben 30-an kaptak ilyet /.

Ilyen események közepette folyt a Tsz-agitáció, amelynek ugyyszólván alig volt eredménye 1950-ben.

Magyarcsanádon az első termelőszövetkezet 1950 februárjában alakult meg, "Uttörő " néven.⁽¹⁸⁾

Alapító tagok voltak:

Csizmás Szilvia
Luczai Péter
Somogyi Ádám
Kiss László
Kiss Lászlóné
Bosédi Sándor
Kászián Miklós
Kászián Miklósné
Tisza István
Szilágyi Mihály
Iancz Ferenc
Jancsik István

Mind a tizenketten szegényparasztok voltak és kezdetben mintegy 80 kat.holdon gazdálkodtak. A szomszédos Nagylak községben is alakult egy szakcsoport amiben zömében csanádi Tsz-tagok voltak. Ekkor kerültek még a termelőszövetkezetbe mint ugyancsak legrégebbi tagok:

Molnár Péter
Gregonovics Antal
Tamás Árpád

Ezután 1956 őszén a csanádpalotai Dózs Tsz is ide került a helyi Tsz-hez és ezzel a földterület és a taglétszám is megnövekedett. Ezzel már mintegy 800 kat.hold föld volt a tulajdonuk.

A kimutatás szerint 77 család 110 fővel dolgozott a Tsz-ben. Ténylegesen dolgozott 92 fő, de a családtagok is besegítettek.

A tervezett kereset: 42,60 Ft/munkaegység,
a tényleges kereset: 31,30 Ft/munkaegység volt.

Az " Uttörő " termelőszövetkezet első elnöke:
Tisza István volt. Utánna sorrendben voltak:

Kászián Miklós
Luczai Péter
Kiss László
Péli János
Ormándi Péter
Luncz Ferenc
Rakity Áron

A gyakori vezető változás azért következett be,
mert a munkaterület még eléggé ismeretlen mun -
ka volt.

A termelőszövetkezet fejlődését elősegítette az
a tény, hogy állami támogatásként hitelt kaptak
és a Magyarcsanádi Gépállomás alakulásával a
nehéz mezőgazdasági munkát segítették. A gépál -
lomás ebben az időben mintegy 30 % -al olcsób -
ban végezte el a különböző talajmunkákat a ter -
melőszövetkezeti tagoknak.

A termésátlagok kat.holdanként a következőkép -
pen alakultak: (19)

Növ.féleség	Tsz	Cs.megye	1935-40
Buza	10 q	9,3 q	8,6 q
Árpa	12 q	7,6 q	8,9 q
Kukorica	16 q	6,9 q	11,1 q

A kukorica morzsolt állapotban értendő.

Ha a viszonyításokat nézzük, látható, hogy a
termelőszövetkezet abban az időben nem szé -
gyenkezhett a termésátlagot illetően.

Az egy munkaegységre eső Ft részesedés:

Év	Tervezett Ft	Tényleges Ft
1954	18,10 Ft	17,44 Ft
1955	48,00 Ft	46,51 Ft
1956	42,60 Ft	31,30 Ft
1957	42,80 Ft	41,87 Ft
1958	36,40 Ft	34,84 Ft
1959	42,15 Ft	40,86 Ft
1960	35,50 Ft	36,80 Ft

1959-ben a termelőszövetkezet már 1 847 000 Ft tiszta vagyonnal és 1 041 000 Ft termelési alappal rendelkezett.

Ugyancsak ebben az évben vásároltak két darab univerzál-traktort. A tagság is gyarapodott, 200 új taggal és az év végén már mintegy 1012 kat.holdon gazdálkodhattak.

Az "Uttörő" Tsz a makói járás területén szinte minden évben első volt a mezőgazdasági munkák elvégzése, aratás és egyéb munkák terén.

Évekig versenypartner volt Apátfalva szomszéd község.

A termelőszövetkezet nagymértékben segítette a háztáji kisegítő gazdaságokat, elsősorban gépi erővel, de esetenként vetőmaggal is.

A terület ekkor: 79 kat.hold volt. Ezen főleg konyhakerti növényeket termeltek, amiből nemcsak a Tsz-tagok asztalára, hanem a közeli városokba elsősorban Makóra, Szegedre is jutott.

1957. április: 29-én a következőket olvashatjuk a tanácsülési jegyzőkönyvből:

" Meg kell alakítani a közösen termelő csoportokat előkészítő bizottságokat, hogy a folyó év őszén a ma még egyénileg gazdálkodó kis és középparasztok is áttérjenek a nagyüzemi gazdálkodásra. A kulákság elleni harc nem csak a Végrehajtó Bizottság, hanem minden egyes tanácstagnak is a kötelessége."

A község osztályszerkezetében szemmel látható volt a változás. Élesedett az osztályharc és ez rányomta bélyegét az osztályszerkezet alakulására. Emelkedett a kulákok száma is. Sok középparaszt - indokolatlanul - a listára került.

Kb. 90 személy volt a kulák listán ebben az időben.

A kulákokkal való szigorú, talán túl szigorú bánásmód hatására a kulák-fiatalok elmentek a községből és ipari városokban, főleg Budapesten igyekeztek munkát vállalni. Többen az akkori Dunapentelére ment dolgozni. A középparasztság nagy része a kulákokkal érzett, mivel sokan rokonok voltak egymással, ez nagyban megnehezítette a község politikai életét és fejlődését.

A földvásárlások is elszaporodtak. A Párt elsősorban a földhözjutottakat igyekezett meggyőzni arról, hogy lépjenek be a termelőszövetkezetbe de mint az alakuló létszám is mutatja, erre nagyon kevesen voltak csak hajlandóak.

1945 óta sokan csak most gazdálkodhattak önállóan, nagyon ragaszkodtak ehhez az új gazdálkodási formához. Politikailag sem voltak elég fejlettek ahhoz, hogy megértsék a közös gazdálkodás előnyeit.

A község lélekszáma bizonyos növekedési tendenciát mutat: 2723 főre duzzadt fel a község létszáma.

2./ Két község egyesülése, élet a személyi kultusz idején?

A szocializmus építésének kezdetei sikereit egy idő után súlyos hibák, fogyatékok torzították el. Szűkült a szocialista demokrácia, súlyos ellentmondások lazították a korábban létrejött nemzeti egységfrontot, csökkent a munkásosztály vezető szerepe.

Ebben az időszakban egy párt, a Magyar Dolgozók Pártja működött csak, a többi pártok a Független - népi Népfront megalakulásával felbomlottak és vezetőik, tagjaik most ebben az új szervezetben tömörültek. Minden demokratikusan gondolkodó egyént ez a szervezet egyesített, elnöke: Neducz Lázár volt.⁽³⁴⁾

Nagyon eredményes munkát végzett a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, amelynek elnöke ebben az időben: Gregonovics Mihályné volt. Szépen tevékenykedett a helyi Vöröskereszt is főleg női tagokkal, de kivette a részét a munkából a Magyar Szovjet Baráti Társaság és az ifjuság szervezete: Egyesült Parasztifjuság Országos Szövetsége / az ÉPOSZ is /.

Minden szervezet arra törekedett, hogy emelje a tagsága létszámát és minél jobban aktivizálja a lakosságot. A szervezetek külön helyiségeket kaptak, ahol ismeretterjesztő előadásokat, szemináriumokat szerveztek.

Sok rendezvény volt ezekben az időkben a községben. Bálakat rendeztek, színjátszó és ének művészeti csoportok szerepeltek / a nemzetiségiak is /, így fokozták beváteleiket. A szervezésben élen járt: Marjanucz Aurélné pedagógus és Ván Lázár művészeti vezető.

Az új alkotmány szellemében 1950 őszén tanácsai választásokra került sor. Ennek messzemenő jelentősége volt, mert a lakosság megválasztott képviselői kerültek a község élére. A proletárdiktatura fejlődésében ez jelentős állomásnak számított, mert biztosította a szocialista építést, a társadalmi gyorsabb felépítését.

Helytelen politikai megfontolásból adódóan Magyarcsanád és Apátfalva községeket egyesítették, az összevonásból eredően Csanád nevű lett a község. Azonban, hogy mégis megkülönböztessék a két községet egymástól:

Magyarcsanád - Csanádfelső

Apátfalva - Csanád

nevet kapta.

Az egyesítés mellett szóló tényezők:

- a két község szinte egybe épült;
- a magyarcsanádi határ nagy részét apátfalvi haszonbérések, felesek művelték.

Az egyesítés ellen szóló tényezők:

- a két község társadalmi rétegződése nem volt azonos szerkezetű,
- Magyarcsanád nemzetiségi község, így nemcsak politikai, hanem társadalmi vonatkozásban is problémákkal küzdött.

A felmerült tényekkel nem számoltak, így a fenti ellenérvek dacára is egyesült a két község, közös tanácsai szervezet alakult. A községi tanács épületét a két község között egy államosított házban / a volt Egressy villában / jelölték ki, amely a két községtől közel egyforma távolságban volt.

Az első tanácselnök : Mágori József

Helyettese : Rakity Áronné

V B titkár : Varga Mihályné lett.

Község tisztségviselőinek megválasztásánál az elv az volt, hogy a két község képviselői egyenlő arányban vegyék ki részüket a vezetői állásokból.

Az összevonásból adódó hibák hamarosan a felszínre kerültek. Éles ellentétet szított a két község között az állandó versengés, féltékenykedés.

A költségvetési összeg elosztásánál is viták adódtak és ez kemoly támadási felületet jelentett.

Nem lehetett összefogni a lakosságot, nem tudtak több feladatot eredményesen megoldani éppen a két falu különböző arculata miatt.

Az ellentétek minden vonalon éreztették hatásukat, így a sport, az iskola vonalán is. Az emberek más fontosabb kérdések helyett is ezzel a problémával foglalkoztak.

1954-ben az összevonást megszüntették és a két község ismét a régi nevén szerepelt, önálló tanács-szerveket választottak.

A magyarosánádi Községi Tanács elnöke ekkor:

Szeges Mihály

A VB titkár

Herczeg Géza lett.

Az állami életben bekövetkezett hibák miatt érezni lehetett a bizonytalanságot és a helytelen intézkedéseket a politikai és gazdasági téren egyaránt. A dolgozó tömegeket legközvetlenebbül a gazdaság-politikai hibák érintették. 1951-ben a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa irreálisan fölemelte a tervszámokat. Ez a felemelt terv már a következő évben súlyos nehézségeket okozott. Visszaesett a mezőgazdasági termelés, ami súlyos ellátási nehézségeket okozott.

A párt taglétszáma felhigult, nem megfelelő elemek is pártagek ~~lettek~~ lettek. Ez éreztette hatását is a párt elvesztette élcsapat jellegét. Több veterán kommunista a háttérből szemlélte az eseményeket, elkedvetlenedtek.

Gazdasági téren: is követtek el hibákat. Az ötéves terv fő célkitűzése a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság egy részének szocialista átszervezése volt. Az egyénileg dolgozó parasztok túlzottan meg voltak terhelve. Túlzott volt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a hajszolása, amikor annak gazdasági és politikai feltételei hiányoztak.

A mezőgazdasági termelés stagnált, mert olyan növények termesztésére is sor került, amelyek nem a község éghajlati viszonyai között termesztethők.

Igy került sor az "Uttörő" Tsz szervezésében a gyapot termesztésére. Az őszi szedésénél főleg az általános iskolai tanulókra szorítkoztak. Termesztetni kellett, hiszen ez központi rendelkezés volt.

Számos kommunistát és régi szociáldemokrata párttagot régi harcost ért törvénysértés. Bizalmatlansággal néztek több olyan nemzetiségi párttagra, akik a község társadalmi-politikai életében tevékenykedtek. *deh.*

Ebben az időben szüntették meg Magyarországon a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének helyi szervezetét.

1952. június: 4-én Gedo Velimir görög-keleti szerb plébánost letartóztatta rendőrség. Több hónapos kihallgatások, házkutatások után mint "titóista egyént" nyolc évi fegyházra ítélték. Ebből négy évet a váci fegyházban letöltött és 1956. júniusában szabadult, majd nem sokkal utána rehabilitálták. ⁽³¹⁾

Mi a magyarázata, hogy a szocialista építés kiemelkedő eredményei ellenére ilyen súlyos hibák következtek be ?

A hibák ~~KKK~~ okait pusztán a személyi kultusszal magyarázták, amely Rákosi Mátyás körül bontakozott ki. A lényege az, hogy a politika alapvető kérdéseiben egy vagy néhány ember dönt. Korlátozza a demokráciát a pártban és általában a társadalomban, a delgozók kollektív bölcsességét figyelmen kívül hagyja.

A szocialista demokrácia korlátozásával tulsága - san megnöveli az állam egyes hatalmi szerveinek jelentőségét, kivonja azokat a társadalom demokrati - kus ellenőrzése alól: a legsúlyosabb torzuláshoz a törvényteleniségekhez vezethet.

A munkásmozgalom ~~IKK~~ olyan kiemelkedő harcosai estek áldozatul, mint Rajk László, Pálffy György, és került börtönbe mint Kádár János, Marosán György, Szakasits Árpád.

A párt nem tudta helyesen alkalmazni a szocialista építés általános törvényeit a hazai sajátosságok, a magyarországi adottságok között. Károsan hatott a kiskereskedelem, a magánkisipar szinte teljes felszámolása.

Az 1953-as év fordulatot hozott népi demokráciánk történetében. A Magyar Delgozók Pártja Központi Vezetősége felülvizsgálta a párt politikáját és a szocialista építés addigi tapasztalatait. Határozatot hoztak: a pártélet lenini normáinak betartásáról, a pártdemokrácia erősítéséről. Elítélte a továbbiakban a lenini önkéntesség elvének megsértését a mezőgazdaság szocialista átszervezésekor. Amnesztiát rendeltek el és megszüntették az internálások rendszerét. Utasítást adtak a törvényteleniségek felülvizsgálatára.

A Szovjet Kommunista Párt 1956 február végén lezajlott XX.kongresszusa új szakaszt nyitott a nemzetközi munkásmozgalomban. Felbecsülhetetlen eszmei támogatást nyújtott a világ kommunista és munkáspártjainak, köztük a szocialista országok vezető pártjainak politikájuk helyes formálásához.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége azonban Rákosi Mátyás és a párt néhány más vezetőjének ellenállása miatt nem tudta hasznosítani a kongresszus utmutatásait. Nőtt a revizionista befolyás.

A tömegek nem a szocializmussal, hanem a hibákkal és a hibák kijavítása körüli huzavonával voltak elégedetlenek.

A Központi Vezetőség 1956.juliusi ülésén Rákosi Mátyást leváltották a tisztségéből. Az alapjában helyes határozatok, a végrehajtás biztató kezdeti lendülete ellenére sem vált fordulóponttá a párt és az ország életében. A párt tagjai közül sokan elbizonytalanodtak, elkeseredtek. A párton kívüli tömegek politikailag egyre inkább dezorientálódtak, egy részük az ellenforradalom eszközévé vált.

1956 késő nyarára a tájékoztatásnak, a közvélemény formálásának fő eszközei a párt kezéből rohamosan átcsusztek Nagy Imréék kezébe. A különböző csoportosulások -elsősorban nyugati imperialista sugallatra - nyíltan szervezthettek, szinte gomba módra szaporodtak az ellenforradalmat megelőző hetekben.

A torzulások és hibák ellenére a községben szinte teljesen megszűnt a munkanélküliség. Emelkedett a kulturszinvonal is. A fiatalok tömegesen továbbtanultak felsőfoku tanintézetekben, többen egyetemi tanulmányokat is folytattak.

A kulákság, mivel gazdasági téren már kapitulált, most főleg politikai téren igyekezett befolyását korlátozni.⁽³¹⁾

3./ Az 1956 - os ellenforradalom és a konszolidáció:

A pártvezetés nem látta vagy lebecsülte az ellenforradalom veszélyét és amikor az kitört, készületlenül érte. Így került sor 1956.október;23-án a fegyveres felkeléssé fajuló ellenforradalmi tüntetésre.

A tüntetők többsége meg volt győződve arról, hogy fellépése az állam és pártvezetés ösztönzését szolgálja a hibák kijavítására, csak amikor dörögni kezdtek a fegyverek, akkor derült ki, hogy a tömegmozdulást felhasználva, az ellenforradalmárok fegyveres lázadást robbantottak ki.

A forradalmi erők úgy értékelték, hogy Magyarországon ellenforradalom van, amelyet le kell verni. Október végére az ellenforradalom erői átmenetileg fölébe kerekedtek a szocializmus nagyobb erőinek. A revizionista erők túlsúlyba kerültek a párt és a kormány vezetésében. Ezt kihasználva elérték az Államvédelmi Hatóság feloszlátását, a szovjet csapatok kivonulását Budapestről, a párt feloszlátását és a többpártrendszer bevezetését.

Negyven burzsoá párt jelentette be működését. Megkezdődött a fehérterror. Ennek bevezetője a Köztársaság-téri vérfürdő volt, a Budapesti Pártbizottság ostroma.

A Nagy Imre-kormány azzal tetőzte be dicstelen tevékenységét, hogy november 2 -án bejelentette Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből.

A népi hatalom, a proletárdiktatura, a szocialista építés vívmányai végveszélybe kerültek Magyarországon.

Október 28-án a párt Központi Vezetősége megszüntette a Politikai Bizottságot és Titkárságot és egy hattagu elnökséget hozott létre, melyet korlátlan hatalommal ruházott fel.

A megválasztott hattagu elnökségből négyen:

Kádár János
Apró Antal,
Kiss Károly
Münich Ferenc

elvtársak azonban nem ismerték el az új vezető szervet. Felismerve Nagy Imre árulását, néhány más elvtárs részvételével illegálisan új ferraradalmi központot hoztak létre. Ezzel egyetértett Dobi István az Elnöki Tanács elnöke is.

A magyar ferraradalmi munkás-paraszt kormány november 4 - i felhívásában jelentette be létrejöttét. A kormány elnöke: Kádár János lett.

Rajta kívül tagjai lettek:

Apró Antal
Horváth Imre
Kossa István
Münich Ferenc
Rónai Sándor
Dögei Imre
Maresán György

4./ Az ellenferraradalom hatása a községben:

Az októberi ellenferraradalmi események híre a községbe is eljutott. Az emberek tanácstalanok voltak, lényegében nem is tudták mi is történik az országban az ellenferraradalom első napjaiban.

Hamarosan világossá vált a cél: kiszorítani a következő ferraradalmi erőket, félreállítani a pártot, felosztatni a termelőszövetkezeteket.

Ezeknek az elképzeléseknek a községben is akadtak követői. Lassan a porondra került a sovinisza elméletek hangoztatása és a klerikális ~~KKK~~ reakció.

A községben un. Nemzeti Bizottság alakult, amelynek tagjait a Kulturotthonban megtartott nagygyűlésen az összejött nagyhangu emberek szóbeli szavazással választották meg. A tanácstagokat és a fégi vezetőséget nem választották meg, a kommunistákat is kihagyták.

A Nemzeti Bizottság elnöke: Alvadzsín Velimir kulák,
Titkára : Kereszturi József büntetett előéletű egyén lett,

Tevékenységükhöz komolyabb esemény nem fűződött, erre idejük sem volt, rövid átmeneti jelleggel működtek.

Fegyvert is osztottak, de erőszakos cselekményre nem került sor. A fegyvereket a Magyarcsanádon levő határőrség laktanyájából szerezték.

Az emberek a rádióból tájékozódtak az ország eseményeiről. Figyelemreméltó tény volt, hogy a Román Népköztársaságból ujságokat juttattak át a Maros folyón keresztül, hogy tájékoztassa az itteni lakosokat a forradalom - ellenforradalom valóságos kérdésében.

A helyi "Uttörő" Tsz- ben határozott helytállást tanúsítottak az emberek: Rakity Áron Tsz elnök vezetésével. Volt ugyan egy - két ellenséges hangadó, aki a Tsz feloszlátását sürgette, de a tagság egységesen megakadályozta, hogy a földet felosszák. Sem az állatállományban, sem a gépparkban károsodásuk nem volt. Megtették a közös gazdálkodás eddig elért eredményeit. ⁽³⁴⁾

5./ Az ellenforradalom leverése utáni időszak:

A Forradalmi Munkás-Paraszt kormány megalakulásával döntő fordulat következett be az események menetében. A kormány katonai segítséget kért és kapott a szovjet kormánytól az ellenforradalom leverésére.

Nyílt Levélben fordultak a magyar néphez, megindokolva az új kormány megalakítását, a szovjet csapatok segítségül hívásának szükségességét.

A községben az un. Nemzeti Bizottság hamarosan félre-
állt, mert belátta és be kellett, hogy lássa: a Forra-
dalmi Munkás-Paraszt Kormány hatalma meggingathatatlan,
mögötte áll a Szovjetunió és a testvéri szocialista
országok közössége.

Az ellenforradalmárok leverésére a Szovjetunióból és
Romániából érkező szovjet csapatok a községben is át-
vonultak a nemzetközi országuton keresztül. Ez a ~~sz~~
jelenség leküzdötte a községben található ellenforra-
dalmi erőket is.

A tanácsi apparátus régi funkcionáriusai ismét munká-
ba álltak, elfoglalták a régi helyüket. A Végrehajtó
Bizottság titkára egészségi okok miatt lemondott a
tisztségéről és helyette Tóth Béla lett a titkár.
A tanács munkájának rendes beindulása jó hatással
volt a kibontakozásra. A község lakosságát dobolás
utján hívták fel az őszi mezőgazdasági munkák ~~mi~~ mi-
előbbi elvégzésére. Gyűjtést indítottak a községben a
főváros lakosságának, az ellátás enyhítése végett,
ami a lakosság egyetértésével találkozott. Elsősor-
ban zöldség, burgonyaszállítványok indultak utba a
fővárosba.

Megjelentek a kormány plakátjai az utcákon, amelyek
ismét a termelészövetkezeti parasztek, az agrárpro-
letárok, általában a szegényparasztság összefogását
a munkás-paraszt szövetség helyreállítását szorgal-
mazták. Ebben az időben feladat: a szocializmus leg-
szilárdabb erőinek a tömörítése volt.

A szocializmus legszilárdabb híveinek a tömörítése
szempontjából döntő volt a párt újjászervezése.
Az Intéző Bizottság november 6-án adta ki a felhívást
a párt újjászervezésére és már november végére je-
lentős sikerek születtek ezen a téren is.
A pártért folytatott harc következő és az adott idő-
szakban legfontosabb állomása az NSZMP Ideiglenes
Központi Bizottságának 1956. decemberi ülése volt.

Az ülésen elfogadott határozat a marxizmus-leninizmus alapján tisztázta az 1956 október - novemberben lezajlott események jellegét: rámutatott, hogy Magyarország ellenforradalom volt. Egyben rámutatott az ellenforradalmat előidéző ~~XXXX~~ okokra is.

Ezek:

- Rákosi Mátyás és csoportjának szektás, dogmatikus hibái,
- Nagy Imre és csoportjának árulása,
- A megdöntött uralkodó osztályok ellenforradalmi tevékenysége,
- A nemzetközi imperializmus aknamunkája.

Ezek az okok együttesen teremtették meg, hogy ellenforradalmi lázadásra kerülhetett sor és végveszélybe sodródott a munkáshatalom Magyarországon.

A határozat foglalkozott a párt újjászervezésének, a népi hatalom megszilárdításának napirenden levő kérdéseivel is. ^(3r)

A decemberi határozat után meggyorsult a párt újjászervezése. 1956. november: 7-én a községben is a ~~párt~~ újjáalakult ^{apárt} Magyar Szocialista Munkáspárt néven. A titkár ekkor: Dorogin Szilávkó lett, tőle vette át a vezetést néhány hónapra Benák Ferenc. Még ezen a napon 21 új tag kérte felvételét a pártba.

Az újonnan alakult párt tagjai elhatározták, hogy a kezükbe veszik az események irányítását. A Nemzeti Bizottságba négy tagot delegáltak, akik kifejtették véleményüket és sikerült a többséggel elfogadtatni a régi tanácselnök visszahelyezését. A Községi Tanács elnöke ismét: Szeges Mihály lett.

6./ A karhatalom megalakulása, szervezetek átalakulása:

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány intézkedéseket tett a fegyveres erők újjászervezésére és a különleges körülményeknek megfelelően szinte napok alatt létrehozta a forradalmi karhatalmat.

A magyar munkásság törzsgárdájából, régi kpró - bált harcosokból alakultak meg a Forradalmi^{MP}Kormány első új karhatalmi egységei.

A magyar nép így adott választ a bel és külföldi reakciónak arra a kérdésre, hogy mekkora az új kormány tömegbefolyása, bizalommal követett vezetője-e a kormány az országnak.

Az új forradalmi vezetésnek a forradalmi erők megszervezésével egy időben át kellett törnie a bizalmatlanságnak a falát is, amelynek alapját a szinte felmérhetetlen eszmei zűrzavar képezte.

A párt újjáalakulásával egyidőben, november:7-én alakult meg a karhatalom a községben a párttagok kezdeményezésére. Tagjai voltak:

Gera János

Tóth Béla

Luncz Ferenc,

Takács Antal

Takács György

Erdős Antal

Szeges Mihály és két fia.

Ez az egység december 21 - én csatlakozott a makói egységhez és a továbbiakban ott teljesítették szolgálatot.⁽¹⁶⁾

A munkásőrség 1957 februárjában alakult meg.

Első tagjai voltak:

Rakity Áron

Somogyi Ádám

Sipos Imre

1957.május: 1 -től a karhatalomban levők is a munkásőrséghez kerültek.

A párt szembeszállva a szektás elzárkózással szivós felvilágosító munkát végzett minden egyes ember megnyeréséért. Szem előtt tartotta azonban az ellenforradalom egyik legfontosabb tanulságát, azt, hogy a párt tömegbázisát, a munkásosztály szövetségeseinek a körét sohasem lehet szélesíteni elvtelen kompromisszumok árán.

A népi - nemzeti összefogás létrehozásával kapcsolatban erőteljesen hazgoztatta, hogy az egység csak elvi alapon: a szocializmus, a népi állá - munkhoz való hűség talaján jöhet létre.

Ezen az alapon tevékenykedett az 1957-1958 telén újjászervezett Hazafias Népfront.

1957 márciusában a község lakosságának választása útján megalakult az új népfront-bizottság, amelynek elnöke:

Neducza Lázár

Titikára: Török Miklós lett.

Ugyanebben az időben új vonása volt a párt tömegmunkájának, a különböző dolgozó rétegek: a munkások, dolgozó parasztok, értelmiségiek, városi kispolgárok, az ifjúság, a nők körében végzett differenciált agitációs-nevelőmunka.

Ebben a munkában nagy segítséget nyújtottak a tömegszervezetek: a szakszervezetek, a Nőta - nács, és más tömegszervezetek. (11)

1957. januárjában alakult újjá az Egyesült Parasztok Országos Szövetsége ifjúsági szervezete, amely ugyanazon év márciusában Kommunista Ifjúsági Szövetség / KISZ / néven működött tovább.

A községi Kisz alapszervezet mellett megalakult az "Uttörő" Tsz KISZ alapszervezete is, amelyet az általános iskola tanárai patronáltak.

A két alapszervezet között nagyon jó kapcsolat alakult ki. Több önálló kulturális megmozduláson vettek részt.

A demokratikus nőmozgalom kialakulása is 1957 tavaszán elkezdődött. A Magyar Nők Demokratikus Szövetségéből Nőtanács lett, elnöke: Szűcs Demeter-né lett.

A politikai élet mellett a gazdasági élet is stabilizálódott. A párt és a kormány helyes politikájának következményeként az ország fokozatosan kilábalott súlyos gazdasági helyzetéből. Emellett nőtt a lakosság életszínvonala is.

Eltörölték a kötelező beszerzési árakat, a felvásárlási árakat megemelték. A párt - helyesen - abból indult ki, hogy több év mulasztását kell helyrehozni.

A község lakossága közvetlenül az ellenforradalom után bizonyos gyarapodást mutat, mivel sokan jöttek haza, főleg Budapestről. Több családnál jelentett gondot egy - egy eltűnt személy, főleg fiatalok, akik a zavaros napokban a közeli jugoszláv határon át disszidáltak. Voltak olyanok is akik visszatértek.

A lakosság száma ebben az időben 2500-2700 között ingadozott. A kulákok száma 47-re csökkent a nyilvántartás szerint, mivel sok középparasztot rehabilitáltak.

V. A termelőszövetkezeti mozgalom második szakasza:

1957 - ben miután alapvető változások következtek be a mezőgazdaság irányítási rendszerében és megszűnt a szövetkezetek erőltetett szervezése, ~~és~~ a kényszerű tagosítás, engedélyezték a földek adásvételét 5 kat.holdig, megkönnyítették a földek bérbeadási lehetőségét nyugodtabb, biztonságosabb idő következett.

1960 - ra a községben is szemelláthatóan megváltozott a parasztság gazdasági, társadalmi helyzete és ebből következően a rétegződés iránya is. Alapvető folyamat volt az, hogy a szegényparaszti gazdaságok egy része megerősödött.

Az ellenforradalmat követően különös jelentőségű volt az a körülmény ,hogy a parasztok fejleszthették állatállományukat, javíthatták a talaj szerkezetét trágyázással és olyan munkaigényes növényeket is termesztettek, amelyek nagy jövedelmet biztosítottak a számukra.

Ugyanebben az időszakban a községben a kulákság gazdasági pozíciói megcsappantak, megfosztották őket a döntő termelési eszközeiktől, így kizsákmányolási tevékenységük körlátok közé volt szorítva.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága behatóan foglalkozott a szocialista építés meggyorsításának lehetőségével, ami ebben az időben mindenekelőtt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsítását jelentette.

A politikai feltételek egyértelműen a meggyorsítás mellett tanuskodtak. A nem kevésbé fontos gazdasági feltételek egy részét is sikerült teljesíteni.

A Központi Bizottság 1958. decemberi ülésén leszögezték, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakításának fő útja a termelőszövetkezetek szervezése, bár nem vetette el az alacsonyabb típusú szövetkezetek létrehozásának gondolatát sem ott, ott ahol termelési okok miatt nincsennek meg a feltételei a termelőszövetkezet létrehozásának.

Hangsúlyozták, hogy a szocialista mezőgazdaság létrejötte nem ösztönös folyamat, csak a legkövetkezetesebb forradalmi osztály, a munkásosztály céltudatos, kitartó felvilágosító munkájával, a párt vezető szerepével valósítható meg.⁽³⁴⁾

A kommunisták nagy lendülettel fogtak hozzá a határozat végrehajtásához. A községben is állandóan folyt a politikai felvilágosító munka. Ebben a munkában a párt és aktivái, a falusi értelmiség és az öntudatos tapasztalattal rendelkező helybeli "Uttörő" Tsz tagjai vettek részt. Erre a szívós és rendszeres politikai nevelő munkára nagy szükség volt, mert jelentősek voltak a községben a visszahúzó erők, amelyek igyekeztek megakadályozni az átszervezés sikereit. Zömükben úgy érezték, hogy az intenzíven művelt apró parcelláikon egyéni gazdálkodóként jobban boldogulhatnak.

A szövetkezetesítés azonban feltartóztathatatlanul közeledett a falu felé és amint érkeztek a hírek egyre újabb és mind közelebbi falvak beállításáról lassanként a községben is minden paraszt érezte és tudta, hogy a szövetkezeti mozgalom társadalmi üggyé vált helyben is.

Az ipar elszívóhatása miatt 10 év alatt a község lakossága 234 fővel kevesebb lett. A község fejlődését ez kedvezőtlenül begolyásolta.

A községre vonatkozó fontosabb statisztikai adatok:

Népesség száma	Terület	Népsűrűség	Népesség --
2489	8390 kh	51,6/ 1 km ²	1339 nő 1150 ffi

A helyi lakosság kisárutermelő gazdaságai képtelenek voltak bemunkálni a községhez tartozó nagy földterületet. A következő statisztika még jobban alátámasztja az ebből adódó ellentmondásokat, amely megmutatja a népesség foglalkozási arányszámát:

Népesség száma	Keresők száma	E b b ő l					
		mg. ip.	ép.ip.	közl.	ker.	egy.	
2489 XIX	1510	1108	141	28	35	34	164

A közölt adatban a nők is bennszerezepelnek.

Az egy főre jutó földterület: 7,5 kat.hold volt. ⁽¹⁹⁾

VI. A termelőszövetkezeti mozgalom harmadik szakasza:
/ 1960 - 1968 /

1./ A mezőgazdaság teljes átszervezése:

Az MSZMP Központi Bizottságának 1958. december: 7 - én hozott határozata értelmében nagy erővel indult meg a termelőszövetkezetk szervezése.

Ezekben a napokban a szegedi gyárakból jött munkások, a tanácsi és pártapparátusiak a helyiekkel együtt gyűjtötték a belépési nyilatkozatokat. Érvek sokaságával bizonyították a nagyüzem fölényét, az új paraszti élet perspektíváját. Ujra és újra visszatértek a megfeszítve töprengő, önmagukkal viaskodó, elkeseredett vagy elbizonytalankodott emberekhez.

Munkájuk nyomán fokozatosan eloszlottak a parasztek kételyei, félelmük az új, ismeretlen jövőtől. Pár nap alatt a község termelőszövetkezeti község lett. A régi már meglévő " Uttörő " Tsz mellett mégkettő alakult:

" Haladás" Tsz

" Kossuth" Tsz

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének sikere és a gazdasági élet más területén mutatkozó eredmények lehetővé tették, sőt meg is követelték a szocialista építés meggyorsítását a termelés minden területén.

A község parasztsága nagy számban vett részt különböző tanfolyamokon, ahol a nagyüzemi gazdálkodásról szóló előadásokat hallgattak meg és sokszor késő éjszakába nyúló vitákat rendeztek.

A helyi pedagógusok az üzemszervezésről, a munkaegységsszámításról tájékoztatták az embereket.

Ezzel megkezdődött a szocialista termelési viszonyok alapjainak a lerakása. a községben.

A parasztság életében bekövetkezett döntő változást számos feltűnő jelenség követte. Az addig differenciált parasztság azonos körülmények, viszonyok közé került és ez sok vitát, súrlódást eredményezett.

Különböző nagyságu földterülettel léptek be a termelőszövetkezetbe, ebből kifolyólag különféle volt az életszemléletük is. Ezek az ellentmondások, viták nem szűnhettek meg egyszerűen.

Rendszeres, türelmes politikai nevelő munkát igényelt ennek megoldása.

2./ Termelőszövetkezetek egyesülése:

a./ A magyarcsanádi "Haladás" Tsz és az Apátfalvi "Buzavirág" Tsz egyesülése: ⁽⁴⁰⁾

A magyarcsanádi "Haladás" Tsz 1960. január: 9-én alakult meg, legnagyobb részt középparasztokból.

A Tsz alakulásának adatai:

- 308 család, 334 fő / ebből 108 nő /,
- összes földterület: 1978 kat.hold
- földnélküli család: 64 család
- a pártoló tagok száma: 12
- a bevitt földek aránya:
  - 3 kat.holdig 166 család
  - 4-8 kat,holdig 72 család
  - 9-15kat.holdig 75 család
  - 15 kat.hold felett 31 család
- a bevitt élőállatok megoszlása:
  - marha 43 db, ló 233 db, sertés 56 db,
  - koca 25 db, juh 50 db, tehén 21 db.

A termelőszövetkezet vezetősége:

Elnök:	Rakity Áron
Főkönyvelő:	Oves Dániel
Mezőgazdász:	Szücs János

Növénytermesztési brigádvezetők:

Berbás Imre	14 fő mellett
Farkas István	15 fő mellett
Seres Ferenc	15 fő mellett
Sinkovics Dezső	12 fő mellett

Kertészeti ágazat:

Pepovics Mláden 10 fő mellett

A termelőszövetkezet gépparkja:

Univerzális erőgép	3 db
Utánfutó	3 db
Lófogat	32 db
Lőcsős kecsi	30 db
Gumikerekes kecsi	2 db

A termelőszövetkezetben főleg búzát, kukoricát, árpát, napraforgót és cukorrépát termeltek.

Az első zárszámadáskor, 1961. január 31-én számot adott a termelőszövetkezett, hogyan is gazdálkodott.

Eredmények:

1 munkaegység	= 25,63 Ft
Természetbeni részesedés:	41,5 %.
Készpénzbeni részesedés:	58,5 %.

Az átlagtermések alakulása:/ kat.holdanként /

Növényfajta	1961	1962
Buza	11,14 q	9,29 q
Árpa	11,08 q	10,83 q
Kukorica	18,21 q	22,88 q
Burgonya	41,93 q	49,52 q
Vöröshagyma	38,67 q	66,13 q

Az eredményeket nagyban befolyásolta a csapadékhiány az 1961-évben, de nem utolsósorban a tagság egy részének a hozzáállása, de a vezetést is nem minden esetben a tervszerűség jellemezte.

1962 tavaszán már bevezették a műtrágyázást is, ezzel is remélve a nagyobb termésátlagot. Mintegy 1900 q kálisót, pétisót és biószupert használtak fel: 186 490 Ft értékben.

Egy Tsz-tagra jutó átlagjövedeleme alakulása:

Év	Tervezett	Tényleges
1961	13 160 Ft	12 212 Ft
1962	12 670 Ft	11 896 Ft
1963	12 457 Ft	11 377 Ft
1964	12 568 Ft	12 708 Ft

A Makói Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának Mezőgazdasági osztálya 796 / 1963.sz. alatti megállapítása:

" A Tsz munkacsohelyzetét vizsgálva megállapítható, hogy a jelen időszakban, de az őszi munkálatok idején a Tsz-ben bizonyos szervezési és munkaerő problémák vannak.

A 334 tag közül jelenleg átlagosan 218 fő vesz részt rendszeresen a munkában. Egy-egy ünnepet / augusztus 20, a bucsu ünnepe, november:7 / 2-3 napi is megünnepelek."

A " Haladás " Tsz- ben nem tudták megteremteni a közös és a háztáji gazdaság egységét, ez egyre nehezebb helyzetbe hozta a termelészövetkezetet, hiszen a problémák esztendőről - esztendőre önmagukat szülték újra.

A tagok munkakedve is kedvezőtlenül alakult. 1964 végén leváltották a vezetést, de ez sem sokat segített a gazdaságon. Negatív jelenség volt még az is, hogy a Tsz - tagok zöme előregedett.

Általánosságban megállapítható, hogy a " Haladás" termelészövetkezet 1960 - 1964 között nem tudta növelni termelésének hatékonyságát.

A taglétszám állandó csökkenő tendenciát mutatott.

A tagoknak más elképzeléseik voltak a megélhetésről, mert már 1965 - ben többen kérték felvételüket a szomszédos község Apátfalva " Buzavirág " Tsz - be. Így a két termelészövetkezet egyesülése meglehetősen kézenfekvőnek tűnt.

A " Buzavirág Tsz " szempontjából is kecsegtető volt a helyzet az egyesülésre, mégpedig:

- a gépesítés miatt munkaerőfelesleg jelentkezett, vagyis mind nagyobb gondot okozott a tagok foglalkoztatottsága,

- a belterjes növénykultúrák vetésterületét nem merték fokozni, mert egyre gyakrabban jelentkeztek értékesítési nehézségek,
- iparszerű sertéstelepeket kezdett építeni a Tsz és ehhez takarmánytermő területre volt szüksége.

A két termelőszövetkezet adatai:

Megnevezés	Mcsanádi Haladás Tsz	Apátfalvi Buzavirág Tsz
Tagok száma	305	426
Összes terület kh	2214	2491
Egy dolgozóra jutó szántóterület kh.	8	6
Egy dolgozóra jutó bruttó jövedelem Ft	19795	30144
részesedés Ft	14698	23544
1 munkaegys.értéke	30,73	60,80

A nagy színvonalbeli különbségek ellenére az egyesülés sikeres volt. A " Buzavirág " Tsz 1967 után számottevő mértékben növelte a termelés hatékonyságát és gyakorlatilag egyetlen területen sem következett be visszaesés.

Az összes termelési értéknek 60 -70 %-a a növénytermelésből és ennek is a fele a zöltségfélékből származott.

A termelőszövetkezeti tagok jövedelme - a háztáji gazdaságokat is beleszámítva - számottevően gyrapodott, közmegelegedésre.

b./ A magyarországi "Uttörő" és "Kossuth" Tsz
egyesülése: ⁽¹³⁾

A "Kossuth" Tsz 1960. január: 7 -én alakult meg.

Az alapító család száma: 104 fő,

Tagok száma : 114 fő,

Összes földterület : 735 kat.hold

ebből szántó : 690 kat.hold

A Késtermelőszövetkezet elnöke: Rácz István lett.

A Tsz Állatállománya:

Tehén : 20 db

Üsző : 43 db

Ló : 39 Db

Tenyészkoca : 20 db

Malac : 120 db

Juh : 47 db

Bárány : 30 db

Baromfi : 300 db

A Tsz összes hitelfelvétele: 1 171 744 Ft volt.

Áruértékesítés:

Tervezett	Tényleges	%
801 000 Ft	695 000 Ft	86,8

A munkaegység Ft értéke: / 1960-ban /

Tervezett : 33,40 Ft

Tényleges : 26,31 Ft

Az egyesülés mellett szóltak azok a tényezők, hogy a Kossuth Tsz mint fiatal Tsz részben a vezetés kel-
lő hozzá nem értése miatt, részben a tagság hozzáál-
lása miatt nem tudott megállni a saját lábán.

Az "Uttörő" Tsz mögött több mint egy évtized ki-
tartó munkája gyümölcsözött.

A két termelőszövetkezet egyesülése 1961 februárjában következett be.

1963. január: 1 - én a nagylaki termelőszövetkezet
fuzionált az "Uttörő" Tsz-el, így annak területe
és tagsága tovább gyarapodott.

Az 1960-as évek jellemzője, hogy a községben erő-
södött a szocialista demokratizmus. A Községi Tanács
is fokozottabb aktivitást fejtett ki a gazdasági és
kulturális ügyekben.

Sokat fejlődött, szépült a község. Az életszínvonal
emelkedését számos jelenség bizonyítja: új házak
építése, tatarozások, a televízió és a rádió száma
megnövekedett, egyre többen vásárolnak motorkerék-
párt és személygépkocsit.

Igen nagy jelentőségű volt a törpevizmű létesíté-
se. A község központjában létesített víztorony szin-
te minden házban a nap minden szakában biztosította
a hideg és tiszta ivóvizet. Ezzel lehetővé vált an-
nak a régi álomnak a megvalósulása, hogy ahol csak
lehet fürdőszobák létesüljenek a dolgozó emberek há-
zaiban.

A község ennek megvalósításához társadalmi munkával
járult hozzá. A vízvezeték árkait maguk ásták ki
és temették be.

A költségvetés elkészítésekor figyelembe vették a
közigazgatásilag Magyarcsanakhoz tartozó Bökény te-
lepülés beköcsölését a villanyhálózatba. Ezzel mint-
egy évszázados álom vált valóra.

A községi MSZNP alapszervezet, a Községi Tanács, a tömegszervezetek felvilágosító munkát végeztek azon emberek körében, akik még nem barátkoztak meg teljesen a termelőszövetkezet gondolatával, ezzel is megismerhessék szocialista társadalmunk lényegét és azokat a célokat, amelyek a megvalósulás útján haladnak.

Ennek a munkának a továbbiak során jelentős eredménye volt. A dolgozók világnézeti és erkölcsi fejlődésében előrelépés történt.

Meg kell azonban említeni, hogy a vallásnak még megmaradt a ^{hatásra} ~~forrása~~ sokak körében, de az emberekben mind erőteljesebben körvonalazódik az átmeneti, kételkedő álláspont.

Ebben a jelentős munkában tevékenyen kivette a részét a községben dolgozó értelmiség. Nemcsak magukévá tették a Párt célkitűzéseit, hanem a megvalósulásuk érdekében dolgoztak is érte. E munkában a pedagógusok jártak az élen, a többi értelmiségi esetenként kapcsolódott be a közös munkába.

1963-ban számszerint 28 értelmiségi dolgozó volt a községben. Számszerű megoszlásuk:

pedagógus	16 fő
orvos	1 fő
állatorvos	1 fő
agronómus	2 fő
könyvtáros	2 fő
állami vezető	3 fő

A községben megalakult még a Tudományos Ismeret - terjesztő Társulat / TIT / csoport, amelynek a tagjai az értelmiségi dolgozók voltak.

VII. Nemzetiségek a közösségben

1./ Nemzetiség fogalma, fejlődése hazánkban:

A Magyarországon élő nem magyar kisebb népcsoportokat nemzetiségeknek nevezzük. Ez a megnevezés fokozatosan és történetileg alakult ki. Sajnos az idők folyamán gyakran merültek fel problémák a nemzetiségek megnevezésével kapcsolatban, még ma sem teljesen problémamentesen.

Már az 1848/ 1849-es forradalom és szabadságharc idején is ellentétek voltak a magyarországi nem magyar népek megnevezése kérdésében. A nemzetiségekre különböző megjelöléseket használtak, például: " a haza nem magyar ajku polgárai ", " valamely népfaj".

Az 1868: XLIV. tc-ben olvasható: " Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenrangú tagja." ^(h)

Az " őszirózsás forradalom " után a nemzetiségek tényleges egyenjogúsítására törekvő polgári köztársasági kormány bizonytalannak mutatkozott azzal kapcsolatban, hogy minek is nevezze a nemzetiségeket.

A Tanácsköztársaság jogszabályai nemzetekről és nemzeti kisebbségekről szóltak. A nagyobb, összefüggő területeken élő nemzetiségeket nemzetnek ismerte el és területi autonómiát adott nekik.

A nemzetiség megjelöléshez fűződő negatív élmények sorozata Magyarország nem magyar lakosai számára tovább folytatódott a Horthy - uralom és különösen a második világháború alatt.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete kisebbségi albizottságának 1960-ban kiadott és megfogalmazott definíciója a számbeli kisebbség oldaláról közelíti meg a kérdést.

Alapvetőnek tartja a kisebb létszámot, továbbá a kisebbségi állapot öt objektíven megkülönböztethető kritériumát: a kulturális, a fizikai és történelmi sajátosságot, a vallást és a nyelvet.

A magyarországi nemzetiségek kis számban, viszonylag nagy területen szórványokban helyezkednek el. Mindössze egy megye tiszta magyar településű: Szolnok - megye.

A nemzetiségek kétnyelvűek. Anyanyelvükön és magyarul egyaránt beszélnek. Nemzetiségi tudatukat, törekvéseiket nyelvük, kulturájuk, hagyományaik ápolásának e célra saját szervezetek létrehozásának valamint az anyanemzetükkel való kapcsolatok szabadságának igénye jellemzi.

2./ Az MSZMP nemzetiségi politikája:

A nemzetisgi politika alapvető elveit és az elvek gyakorlati alkalmazásának módját az adott történelmi viszonyoknak megfelelően a marxizmus - leninizmus nagy klasszikusai: Marx-Engels-Lenin dolgozták ki.

A történelem - így hazánk népeinek története is - azt igazolja, hogy az általuk kidolgozott elvektől történő eltérés mindig nagy károkat okoz a népeknek, közös ügyünknek, a szocializmus győzelméért, felépítéséért folyó harcnak.

Az 1949. augusztus: 20 - án elfogadott Alkotmány kimondja: " A Magyar Népköztársaság polgárai a törvény előtt egyenlők és egyenlő jogokat élveznek. A polgárok bármilyen hátrányos megkülönböztetését nemek, felekezetek vagy nemzetiségek szerint a törvény szigorúan bünteti.

A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az anyanyelvű oktatásának és nemzeti kulturája ápolásának lehetőségét."

Ezt az 1972. április: 12 - én elfogadott módosított szövegben továbbfejlesztették:

" A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az egyenjogúságot, az anyanyelv használatát, az anyanyelven való oktatást saját kulturája megőrzését és ápolását." ⁽⁴³⁾

A párt és népi államunk szervei minden szinten figyelemmel kísérik és ellenőrzik a lenini nemzeti - ségi politika helyes gyakorlati megvalósítását.

A párt kongresszusain elfogadott beszámolók és határozatok megfelelően foglalkoznak a lenini nemzetiségi politika megvalósításának feladataival.

Teljes felelősséggel meg lehet állapítani és erősíteni azt a véleményt, mely szerint hazánkban nemcsak elvi jellegű garanciája van a nemzetiségek szabad fejlődésének, hanem számos törvény biztosítja annak valóra váltását a gyakorlatban.

Ilyenek például: a tanácstörvény, az oktatási törvény, a munka törvénykönyve, a polgári törvénykönyv.

3./ A nemzetiségek szerepe, helye Csongrád megyében: ⁽⁴⁴⁾

Csongrád megyében dél-szláv, román, szlovák nemzetiségek élnek. Gazdasági, politikai, jogi, közéleti egyenjogúsága a Magyar Népköztársaság Alkotmányának szellemében biztosított, érvényesül.

Életszínvonaluk, életkörülményeik megfelelnek a megye átlagának.

A nemzetiségi lakosság részt vesz a közéletben, a választott népképviselői és társadalmi szervek munkájában.

A megyében élő nemzetiségek túlnyomó többsége, de különösen a fiatalok jól beszélik a magyar nyelvet, ugyanakkor vannak, akik hivatalos ügyek intézésénél szívesen használják anyanyelvüket.

Ennek feltételeit a tanácsok mindenütt megteremtették. Minden helyi tanács apparátusában / így Magyarcsanádon is / van az adott nemzetiségi nyelvet irodalmi szinten ismerő hivatalnok.

A nemzetiségek száma a megyében:

Község neve	Év	Lakosság száma	Délszláv	Román	Szlovák
Ambrózfalva	1970	699	---	---	260
Csanádalberti	"	933	---	---	98
Deszk	"	2756	276	10	---
Pitvaros	"	1951	---	---	475
Szőreg	"	5105	78	---	---
Ujszentiván	"	1313	121	---	---
Magyarcsanád	"	2249	150	560	10

A felsorolt nemzetiségek lakta területen kívül élnek még Szeged város területén is, mintegy 1000 fő.

Az 1960 és 1970 évi népszámlálás adatai szerint a nemzetiségi települések összlakosságának a száma közel 923 fővel csökkent.

Nyilvánvaló, hogy a csökkenésnek csak a töredékét képezi az idősebb nemzedék kihalása. Mindez sokoldalú társadalmi - politikai munkát igénylő folyamat.

Nemzetiségi politikánk gyakorlati érvényesítését és a nemzetiségek jó politikai közérzetét szolgálja, hogy az elmúlt években Magyarországon és a többi nemzetiségi közösségekben utcákat neveztek el a nemzetiségek nagyjairól.

4./ Magyarországon levő nemzetiségek:

A község egyharmada nemzetiségi. Románok, szerbek és szlovákok élnek itt együtt magyar honfitársaikkal.

Élénk és gyümölcsöző kapcsolatot tartanak fenn a Magyarországi Románok és Délszlávok Demokratikus Szövetségeivel. Mindkét szervezet nem egy esetben nyújt anyagi és pénzügyi segítséget a helyi nemzetiségi kultúrcsoportnak. (15)

1961.június:18 - án került sor a községben a Nemzetiségi Békenap ünnepségsorozat megrendezésére. Ezen hét község / zömmel nemzetiségi / tánccsoportja vett részt. Ezen a napon a különböző rendezvényeken a meghívott vendégekkel együtt mint - egy 3500 ember volt jelen.

Kiemelkedő esemény volt 1963. augusztusában a Román Népköztársaság felszabadulásának évfordulóján rendezett ünnepség. Erre a Román Nagykövetség is elküldte képviselőit, ~~amely~~ amely a magyar-román barátság szellemében zajlott le.

A község mintegy 10 % - át a cigány lakosság alkotja. A velük szemben alkalmazott faji diszkriminációs nézetek az 1960-as évekig lényegében fennállottak.

Cigány-őscsaládok voltak: ⁽⁴⁶⁾

- Graur család,
- Hustiák család,
- Koszta család,
- Nadobán család,
- Rác család,
- Stáncs család.

Zömében görögkeleti - romának vallják magukat, de magyarok is vannak közöttük.

A felszabadulás előtt főleg vályogvetéssel, tapasztással foglalkoztak, de sokan közülük már aratni is járt. Többen napszámosként dolgoztak a helyi kulákoknál, ahol szükös élelmezést is kaptak.

Hires vályogvető család volt a: Sztáncs és a Koszta- család. A vályog elkészítésében a család apraja-nagyja részt vett. A megrendelő köteles volt pelyvát illetve tört-szalmát hozni a megjelölt kubik-gödörbe, ez általában a vasut-állomással szemben levő területen volt.

Kettő személy naponta megközelítőleg 1000 db vályogtéglát készített, amelyet hetekig kellett szárítani, ahhoz, hogy a házépítéshez felhasználható legyen. Ezért 200 - 300 Ft, K 1 kg szalonna és 1/2 liter pálinka járt.

Az aratásban résztvevők kaszával, kézi aratással dolgoztak. Külön részesedés illette meg a kaszást és külön a marokverőt. Ez mindig a tulajdonos és a vállalkozó közötti megegyezés alapján jött létre.

A kaszást megillető részesedés:

- 1 kat.hold után 110 kg buza és az ellátás / kaució /,
- minden 11-ik kereszt volt az övé / behordás után /.

A marokverő részesedése:

- minden 10 kat.hold után 200 kg buza, 20 Ft és ellátás.

A faluban levő és működő cséplőgépnél is sokan dolgoztak. Sztáncs István például már tizenhat évesen dolgozott a gépnél, (hiszen nyolcan voltak testvérek.)

A behordott búzát a házaknál asztagba rakták és a traktor a cséplőgéppel házról-házra járva csépelte el a búzát, árpát, zabot és rozsot.

Két traktor volt a községben cséplőgéppel:

- S.Nagy István féle / gépész is ő volt,
- Szekulity - féle / gépész Menyhart Lajos volt /

Minden cséplőgéphez ugynevezett " banda " tartozott. Annak volt egy vezetője: a bandagazda. A brigád általában 22 főből állt, ezek a cséplés folyamán meghatározott helyen dolgoztak.

Mindig az a ház volt köteles ebédet főzni, ahol éppen a gép dolgozott. A cséplés kezdete általában hajnal kettő-három órakor volt és késő estig, este 21-22 óráig dolgoztak.

A gépet és a "bandát" külön részesedés illette meg.

A lecsépelt szemestermény után 10 q - ként 1 q a részesedés. Ebből:

1/4 rész a gépet illeti meg,

1/6 rész a "bandaé" .

Az emberek részét hetenként vasárnap reggel mérték széjjel.

A két traktor és "bandája" között verseny alakult ki minden évben. A gép tulajdonosa döntötte el azt, ki jöhet az esetleges megüresedett helyre.

Lényeges változások következtek be a mezőgazdaság szocialista átszervezésével. A cigányság nagyobb része termelőszövetkezeti tag lett, de voltak akik az iparban ~~helyezkedtek~~ helyezkedtek el Szegeden és Makón. A meglevő ferde nézetek még mindig a hibás velük szemben alkalmazott előítéletekből származnak.

Esetenként még ma is adódik a cigányokkal kapcsolatban egy - egy probléma, amelyek megoldása nagy körültekintést igényel, mert igen érzékenyek és tudatában vannak, hogy társadalmunknak megkülönböztetett tagjai.

A cigányság helyzetének javítása érdekében több községi intézkedés történt. A cigány-telep felszámolása érdekében a tanács lakásvásárlási hitelek nyújtott és lakásépítésre díjtalanul telkeket bocsátott a rendelkezésükre. Ennek eredménye, hogy több cigánycsalád megfelelő segítséggel és támogatással házat épített.

A faluszéli putrik felszámolása az 1960-as évek végén teljesen befejeződött.

Az általános iskolában az 1960/61-tanévben 45 cigány tanuló végezte tanulmányait. Többen felsőfokú iskolában folytatják tovább a tanulást.

Kosztá Erzsébet a Szegedi Védőnőképzőt elvégezve Makón kapott állást és lakást, férje Graur István a 10.Sz.Volán gépkocsivezetője lett.

Graur Dinka Apátfalva községben lett ovónő.

A Makói Járási Tanács szinte minden tanácsülésén foglalkozott a járás területén élő cigányság helyzetével. Magyarcsanád községben nem egyszer a helyszínen tanulmányozták a megoldandó feladatokat, problémákat. A Járási Tanács képviselőiben Szőnyi Ferenc, Katona Sándor ellenőrizték a rendelkezések végrehajtását.

Hustiák Uros a helyi Községi Tanács tagja volt évekig, majd Járási Tanácstag lett, képviselve a cigányság érdekeit.

A gyerekeknél a nemzetiségi hovatartozást mindig az apa nemzetisége szabta meg. Ha egy szerb férfi román nőt vett el feleségül, gyermekeik szerb anyanyelvűek lettek, szerb iskolába jártak. Sőt ezentúl a feleség is a szerb szokásoknak, hagyományoknak megfelelően élt. Ez a szokásmód, rend volt abban az esetben is érvényben, ha szerb leány ment feleségül román nemzetiségűhöz, vagyis akkor a gyerekek román anyanyelvűek lettek.

A nemzetiségiek / románok, szerbek, szlovákok, cigányok / fontos szerepet töltenek be a község társadalmi, gazdasági és politikai életében.

VIII. Az egyházak szerepe és helye a községben: ⁽⁴⁷⁾

A községben négy felekezet van:

- római katolikus
- református
- görög keleti szerb
- görög keleti román

A magyarországi katolikus egyház az államalapítástól szerves részét képezi történelmünknek.

Társadalmunkban ma is hívők és nem hívők élnek és dolgoznak együtt, és a hívők többsége a katolikus egyházhoz tartozik.

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya kimondja:

"A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának a jogát. A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól."

A községben a katolikus vallást gyakorolják a legtöbben. A római katolikus templom 1938-1940 között épült. A plébánia 1941-ben készült el.

Katolikus plébánosok voltak a községben:

Kendrella József	/ 1941 - 1959 /,
Kapossy Gyula	/ 1959 - 1960 /,
Borsos Ferenc	/ 1960 - 1961 /,
Vas József	/ 1961 - /.

A községi plébániához tartozott még a közeli Bökény település is, ahol kápolna épült és a magyarországi plébános járt ki meghatározott időközönként misét celebrálni.

A görögkeleti szerb és görögkeleti román hívők sokáig egy templomba jártak.

A görög-keleti román templom 1808 - ban épült. 1880-ban a görög keleti szerb templom is felépült. Az első lelkész: Popovics Szvetozár volt.

Sorrendben lelkészek voltak:

- Popovics Szvetozár,
- Pandrovics Miljusin
- Kocsován Miron
- Gedos Velimir

A református templom az 1900-as évek elején épült. Lelkésze: Soós Béla volt.

A szerbek, románok, magyarok kapcsolatait vizsgálva úgy tűnik, hogy a községben élő magyarok mindig bizalmasabbak voltak a szerbekhez, mint a románokhoz. A református vallásu magyarok, amíg nem volt iskolájuk, gyermekeiket a szerb iskolába járatták.

A lelkészek közül Soós Béla református lelkész tevékenyen részt vett a közéletben. A felszabadulást követően a Nemzeti Bizottságban tevékenykedett mint jegyző, majd a Hazafias Népfrontban ^{felállt} felállított ki aktivitást.

Az egyház is része tehát a szocialista társadalomnak, annyiban, amennyire és amennyiben az elmúlt évek történelmi jelentőségű forradalmi változásait elfogadja a magyar nemzet életében.

IX. A község fejlődése:

1./ Gazdasági fejlődés:

a./ Ipari

A község gazdasági életében az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság egyaránt fontos szerepet játszik, de nem egyforma sulyal.

A lakosság fő jövedelmi forrása a mezőgazdaság. Az életszínvonal emelkedésével nagyot nőtt a kereskedelem szerepe is. Az ipar mint kiegészítő gazdálkodási ág, egészen kis réteget foglalkoztatott. Ipari létesítmény a községben a felszabadulás előtt nem volt.

1945 - ben a különböző szakmákban összesen mintegy 30 kisiparos tevékenykedett: kovács, bognár, lakatos szűcs, szabó, asztalos, egészen 1951-ig magánkisiparosok voltak.

1951 - ben központi intézkedésre megalakult a Kisipari Termelőszövetkezet a két község: Apátfalva és Magyarcsanád összevonásával.

Az iparosok közül kilenc személy lett tagja a Szövetkezetnek. Ezek között voltak: cipészek, bognárok, kovácsok, lakatosok, bádogosok, fodrászok.

1954 - ben az iparosokat - akik eddig mint Szövetkezeti tagok saját műhelyükben dolgoztak - Apátfalva községbe összpontosították. Az ismételt helytelen intézkedés következtében sok kifogás merült fel az iparosok és a lakosság köréből is.

Jellemző, hogy csak egy iparos / Volka István cipész / ment át dolgozni, a többiek kiléptek a Szövetkezetből és máshol kerestek munkát. Hamarosan azonban az apátfalvi részleg is feloszlott. (48)

b./ Kereskedelem:

1945 - ben a községben egy Hangya Szövetkezet működött, amelynek egy vegyes és egy italboltja volt.

A kiskereskedői hálózat eléggé kiterjedt volt:

- 3 hentes
- 5 vegyes - kereskedő
- 4 kocsmáros
- 2 buzakereskedő
- 1 baromfikereskedő működött.

1946 - ban a fejlődés eredményeképpen megalakult a Földművesszövetkezet. Ezzel a kiskereskedői hálózat nagy részben megszűnt, csak egy vegyeskereskedés maradt meg és működött tovább.

A község dolgozói függetlenül hovatartozásuktól, egységesen támogatták a Földművesszövetkezetet.

Látták, hogy nem csak a község kereskedelmi gondjait, feladatait oldja meg sikeresen, hanem fontos társadalmi tényező is. Tevékenyen bekapcsolódott a község politikai, kulturális és sport életébe.

1961 - ben a magyarcsanádi Földművesszövetkezet és az apátfalvi Földművesszövetkezet fuzionált. Az egy főre jutó részvény összege állandóan emelkedő tendenciát mutatott.

A boltok korszerűsítésére nagy gondot fordítottak. Korszerű pénztárgépeket szereztek be, és hűtőpultokat valamint egyéb berendezéseket vásároltak.⁽¹⁹⁾

c./ Mezőgazdasági

A gazdasági ágazatok közül a községben egyértelműen a mezőgazdaság, abban is a földművelés dominált. Magyarcsanád környékén változatos termőtalaj állt a gazdák rendelkezésére.

A Maros mellett és az árterületen a humuszos vályogtalajtól kezdve a szikesig szinte minden talajfajta megtalálható.

Az időjárás is szeszélyes, fő jellemzője a nagy hőmérsékletingadozás a tél és a nyár, valamint a nappalok és éjjelek között.

A talajmegmunkáláshoz szükséges eszközök döntő többsége a felszabadulás előtt a nagybirtokosok tulajdonában voltak. A szegényparaszti birtokában esetleg csak vaseke, borona volt, majd később homosodtak meg a vetőgépek is.

A törpebirtokon gazdálkodók csak a nagygazdáktól a ledolgozás fejében kölcsönkapott eszközöket használták.

A terméseredmények alakulását az elemi csapások is befolyásolták. A jó termő, humuszos "árterületen" gyakran kiöntött a Maros-folyó és az azévi termést tönkretette. A legnagyobb árvíz 1938-ban volt, amikor is a községet csak a csoda mentette meg a katasztrófától. A belvízkár is csökkentette a termést. Főleg a laposabb és a szikesebb talajon okozott kárt, a vasuttól Csanádnalota illetve Kövegy felé eső területen.

A Maros - folyó partján, ahol a televényes földön öntözésre is volt alkalom: káposztát, dinnyét, uborkát, tököt vetettek. Ugyanakkor több gazda telepített szőlőt, és a termés védelmére később szőlőcsószot szerződtettek.

Állattenyésztéssel is foglalkoztak a községben. Főleg az önellátásra szorítkezva sertést, baromfit tenyésztettek, de sok háznál volt szarvasmarha is.

A mezőgazdaságban döntő változást a Magyar Dolgozók Pártjának a szocialista mezőgazdaság megteremtéséért kezdett akciója hozott.

1950 - ben az első termelőszövetkezet megalakulásával / Úttörő Tsz / indult meg a kollektív gazdálkodás. A termelőszövetkezetben összefort kollektíva alakult ki, magyarok és szerbek, románok és szlovákok vállalva dolgoztak.

Nem egyszer volt megpróbáltatásnak kitéve a termelőszövetkezet: 1953 - ban a párt leple alatt revizionista elemek a közös gazdálkodás ellen szegültek és a termelőszövetkezet szétzüllesztésén fáradoztak. Többen ki is léptek a termelőszövetkezetből.

Az 1956 - os ellenforradalom nem okozott említésre méltó anyagi kárt, mert a tagok határozottan kiálltak a közös gazdaság mellett és megakadályozták azt, hogy néhány felelőtlen elem szétherdja a termelőszövetkezet vagyonát.

Ez a közös gazdaság - amely rövid idő alatt kiheverte a különböző megpróbáltatásokat - egyre több tagot vonzott, a létszám újra gyarapodni kezdett.

Az Úttörő Tsz fejlődésében voltak kiugrások és voltak visszaesések is. A terméseredményeket nem egyszer az aszály befolyásolta nagymértékben.⁽⁵⁰⁾

Az "Uttörő Tsz " fejlődése 1950 és 1965 között:

Év	Tagok száma	Földter. nagysága	Munkaegys. értéke	A term.szöv vagyona
1950	12	80 kh	14,40 Ft	2 869 132 Ft
1960	401	2109 kh	35,50 Ft	4 930 686 Ft
1965	534	3449 kh	37,23 Ft	8 420 000 Ft

A növénytermesztés mellett komoly jövedelme volt a termelőszövetkezetnek az állattenyésztés is. Ez adta az összbevételek 30 % - át.

Az állattenyésztés fejlesztésével az állam iránti kötelezettségüknek igyekeztek eleget tenni. Ilyen szempont vezérelte a vezetőséget akkor is, amikor foglalkozni kezdtek a baromfi tenyésztéssel is.

Megfelelő takarmányellátás fejében házakhoz helyezték ki a kacsákat és a libákat, így a nevelő tag is jól járt.

A száj és körömfájás mint járványos megbetegedés érzékeny kárt nem okozott a termelőszövetkezet állatállományában. Igen jó munkát végzett Dr.Felber Ferenc állatorvos, aki nem csak a termelőszövetkezetben, hanem a községben és a tanyavilágban is őrködött az állatok egészsége felett.

Hasonlóan, igaz rövid ideig működött és gazdálkodott a " Haladás Tsz " és a " Kossuth Tsz " is.

d./ Gépesítés:

Az " Úttörő " Termelőszövetkezet 1957 - ig nem rendelkezett saját gépparkjával. A szükséges gépi munkákat / őszi mélyszántás, boronálás, talajjavítás / a királyhegyesi gépállomás végezte el, ezt szerződés kötéssel biztosította a termelőszövetkezet.

1957 őszen került sor az első gépek megvásárlására: 2 db traktort vásároltak. A gépek száma azután évről évre gyarapodott megfelelő állami támogatás mellett.

1964 - ben a termelőszövetkezet a következő gépekkel rendelkezett:

- 20 db traktor teljes felszereléssel,
- 2 db lánc talpas traktor,
- 1 db 2,5 tonnás tehergépkocsi,
- 1 db 4 tonnás tehergépkocsi,
- 2 db gabona-kombájn,
- 4 db cséplőgép
- 3 db öntöző-szivattyús motor.

A gépesítéssel párhuzamosan folyt a szakemberképzés is.

Az egyéni gazdák gépi munkáit a termelőszövetkezet segítette. A zseplőseket a községben ~~kan~~ ~~há~~ magánkézben levő ~~há~~ traktorok és cséplőgépek biztosították a teljes kollektivizásáig.

1961 - 1965 terjedő időben állami eszközökből országos viszonylatban a mezőgazdaság fejlesztésére mintegy 39 millió Ft-ot fordítottak ~~évente~~.

Ebből az összegből jelentősen részesedett községünk két termelőszövetkezte is.

Az " Uttörő Tsz " megalakulásától 1960-ig terjedően beruházása Ft-ban 1 221 000 Ft volt. Ezt az összeget felújításra és új gépek vásárlására használták fel. Építési jellegű beruházásuk nem volt.

Saját erőből a következő létesítményeket építették:

- 3 000 férőhelyes csibenevelő,
- 250 férőhelyes süldőszállás,
- 24 férőhelyes sertés fiasztató,
- daráló magtárral együtt,
- két gondozói lakás.

A " Haladás Tsz " - ben a beruházási összeget a következő célokra használták fel:

- 1960-ban 50 férőhelyes tehénistálló,
- 1961-ben 250 férőhelyes süldőnevelő,
- 1961-ben 300 férőhelyes hizlalda,
- 1963-ban 50 férőhelyes tehénistálló,
- 1963-ban 30 férőhelyes fiasztató.

Saját erőből történt építkezések:

- 1960-ban 30 férőhelyes fiasztató,
- 1961-ben 24 kalapácsos daráló.

A szocializmus építésének időszakában Magyarcsanak község nagyarányú gazdasági fejlődésen ment keresztül, ami megváltoztatta a község arculatát, a község lakosságának anyagi, társadalmi helyzetét, döntően átalakította életmódját.⁽¹⁴⁾

2./ Kulturális fejlődés

a./ A lakosság általános műveltsége:

A kulturális munka jelentőségét és fontosságát a felszabadulás után két körülmény határozta meg:

- a Horthy - korszak súlyos öröksége, a kulturális elmaradottság, a fasiszta ideológia hatása, az analfabétizmus, sovinizmus, faji gyűlölet, a népbe -
tegségek
- a még megmaradt osztályellenesség igye-
kezett gátat vetni a demokratikus
átalakulásnak.

A község kulturális, iskoláztatási helyzete na-
gyon kedvezőtlen képet mutatott a felszabadulás
után. Az iskoláztatási színvonalat legjobban az
alábbi statisztika ~~mutatja~~ mutatja meg:

---

7 évnél idősebb	6 oszt. végzett	polg.isk végzett	éretts.	egy. fősik.	analfa- béta
2296	1703	23	9	5	208

Az analfabéták zöme az idősebb korosztályból és a
cigányság soraiból került ki.

1944.szeptemberében a következő elemi iskolák
működtek a községben:

- állami iskola két tanteremmel
- református iskola egy tanteremmel
- román iskola egy tanteremmel
- szerb iskola egy tanteremmel
- bökényi római katolikus iskola
egy tanteremmel.

A községben két nemzetiségi iskola is működött. Mindkét iskolát a görögkeleti szerb és román egyház tartotta fenn az államosításig, de állami támogatást is kaptak.

Tanítói az első világháborúig szerb tanítóképzőben végeztek. A Horthy-korszakban magyar nyelvű tanítóképzőben tanultak, majd az egyházkerület vezetőjénél tettek különbözeti vizsgát a szerb, ó-szláv nyelvből illetve román nyelvből.

Magyarcsanádok bizonyos nyelvi, rokoni, népi hagyományok kötötték össze a közeli nemzetiségi közösségekhez: Szőreghez, Ujszentivánhoz, Battonyához, Kétegyházához, Deszkhez. Összekötő kapocs volt a görögkeleti egyház, amelynek különösen a történelem folyamán volt fontos szerepe.⁽¹⁾

A községben és a környező nemzetiségi községek iskoláiban a szerb illetve román nyelv irodalmi változatát tanították, bár bizonyos regionális nyelvhasználatról sem voltak mentesek.

Az 1868 - as XXXVIII. törvénycikk előírja a 6-12 éves gyermekek mindennapos iskolai és a 12 - 15 évesek ismétlőiskolai tankötelezettségét. A törvény kimondta, hogy az olyan községekben, ahol az egyházak nem tartanak fenn népiskolát, maga a község köteles közös népiskolát felállítani.

Az állami iskola abban az időben 21 kat.holddal rendelkezett, amelyet bérbeadtak és ez fedezte az iskola működésével kapcsolatos kiadásokat.

A XXXVIII.-as törvénycikk előírta, hogy egy tanító 80 tanulónál többet nem taníthat. Betartására azonban nem ~~volt~~^{volt} mód.

Az iskolákban a tanítási színvonal igen alacsony ~~volt~~^{súnta megvolt.}. Nagymértékű volt a szemléltető eszközök hiánya és az egyházak befolyása.

Az állami általános iskola működését az 1945/1946 tanévben kezdte meg. A község a makói tanfelügyelőséghez tartozott, a pedagógusok a makói Pedagógus Szabad Szakszervezetbe léptek be./ Feladatairól és elnevezéséről viták folytak./

Makón Szabó József, Farkas Imre és id.Komócsin Mihály segítették a szakszervezeti munka kibontakoztatását.

A helybeli pedagógusok többsége elvetette a "szakszervezet" elnevezést. Makói, majd Csongrád Megyei Nevelők Egyesületét vették fel névnek. Ennek az egyesületnek 1945 januárjában közel 200 tagja volt.

Ezeknek az első pedagógus-szakszervezeti csoportoknak tevékenysége az oktatási feladatok ellátására, a pedagógusok életfeltételeinek biztosítására irányult.

1945 márciusában a tanfelügyelők vezetésével történeti, irodalmi, pedagógiai tárgyú világnézeti tanfolyamot szerveztek valamennyi nevelő számára. Ezek a tanfolyamok Makó központtal 3-4 község összevonásával történtek.

A " Köznevelés" 1945.novemberi száma közzé teszi a VKM 68 800 / 1945.sz.rendeletét a nemzetiséghez tartozó tanulók nemzetiségi oktatásáról. A rendelet felhívta a figyelmet,arra ,hogy" mindazokban a helységeken, ahol a jelenlegi oktatási nyelv megváltoztatására kívánság merül fel, a nemzeti - ségi anyanyelvű tanulók szülei titkos szavazással döntenek az oktatás nyelvéről."

Erre Magyarcsanakon és a többi környező községekben nem volt szükség. A tanítás minden problémától mentesen folyt.

1946 - ban Magyarcsanádon és a többi, szerbek által lakott községekben megtartották a délszláv-nemzetiségű magyar állampolgárok összeírását. Az összeírást a kijelölt községekben / Magyar - csanád, Battonya, Szőreg, Deszk, Ujszentiván / a magyar és szerb pedagógusok végezték.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium célja az volt, hogy minden délszláv nemzetiségű lakos saját anyanyelvén részesüljön oktatásban. Különös gonddal kíséri figyelemmel a nemzetiségi iskolák működését. Igyekeznek a hiányos tárgyi feltételeket megszüntetni.

A szerbek szinte teljes létszámban tagjai a Magyarországi Szlávok Antifasiszta Szövetségének és egyben a Kommunista vagy a Paraszt Pártnak.

Pályi Béla az első állami általános iskola igazgatója jelentésében a következőt írja:

"Kulturpolitikai szempontból figyelemre méltó Neducz István görögkeleti szerb tanító működése, mint a Magyarországi Antifasiszta Blokk elnöke. Több újságcikkben foglalkozott már a szerb - magyar együttműködés kérdésével. Mint alelnök az Antifasiszta Blokk országos értekezletén többször tartott előadást."

Az állami általános iskolában öt tanulócsoport, a református iskolában két tanulócsoport működött.

365 tanulóra mindössze hat nevelő jutott.

Az állam mintegy 420 000 Ft - ot fordított a tantermek és különféle egyéb épületek tartozására.⁽¹⁾

Az Állami Általános Iskola, Román és Szerb tan-
nyelvű iskola adatai 1950 / 1951 tanévben:

Iskola adatai	Iskola száma	Tanterm. száma	Tanulók száma	Nevelők száma
Állami Ált. iskola	3	5	244	9
Bökény	1	1	21	1
Román iskola	1	1	31	1
Szerb iskola	1	1	9	1

A rendelkezésre álló adatok alapján a szerb
iskola tanulóinak megoszlása: / 1950 / 1951. /

I.osztály	1 fiu,
II.osztály	1 fiu, 2 leány,
IV.osztály	1 leány
V.osztály	1 leány
VI.osztály	1 leány
VII.osztály	2 leány

A három iskolában közösen szervezték meg a szülői munkaközösséget. A nemzetiségi szülők saját nyelvükön is előadhatták kérésüket, hiszen a pedagógusok között többen beszéltek vagy a román vagy a szerb nyelvet.

Kezdetben nagy volt a lemorzsolódás:

1945/1946-ban beiratkozott 365 tanuló,
évközben lemorzsolódott 154 tanuló.

1961/1962-ben beiratkozott 302 tanuló,
évközben lemorzsolódott 3 tanuló.

A görögkeleti román tanító: Rusz János volt,
aki nagy tapasztalattal és tudással rendelkező
egyénn^{ként} volt. Munkájá^{át} Munkáját nagy körültekintéssel végezte, kitűnően beszélt a magyar nyelvet is.

1949-ben a tanfelügyelő a következő nemzetiségi tanítókat javasolja jutalmazásra:

- 1./ Rusz János Magyarcsanád, görögkeleti román tanító,
- 2./ Balogh Gyula Battonya, megbízott igazgató,
- 3./ Vajda Ferenc Deszk, körzeti felügyelő,
- 4./ Nikolasev Zsiván Szőreg, görögkeleti lelkész tanító.

Közel négy évtizedes oktató-nevelő munka után 1962-ben ment nyugdíjba.

Követelmény volt a megfelelő számú és képzettségű nevelők álljanak rendelkezésre. A község nem tudott biztosítani elegendő szolgálati lakást, így legtöbben közülük rövid ittartózkodás után más helyre kérték áthelyezésüket.

Átlagban egy - két évig tanítottak a községben, utánna távoztak.

A szövetkezeti mozgalom kialakulása, Makó és Szeged iparosítása változást hoz a lakosság foglalkozásában, életkörülményeiben. ⁽⁴⁾

b./ Az iskolai napközi létrehozása:

A mezőgazdaság szocialista átszervezése szükségessé tette 1960. augusztus: 1 - én a napközi - otthon beindítását, mivel sok tanuló szülője dolgozott a termelőszövetkezetekben és egyéb munkaterületeken.

Az iskolai napközi ebédlőjét és konyháját a Felszabadulás útján a 2. sz. iskola épületében helyezték el. Kezdetben nem volt népszerű a napközi, idegenkedtek tőle. Egy csoport tanuló volt, 40 fővel.

Az ebédlőt a legkorszerűbb berendezésekkel szerelték fel: így hűtőszekrényekkel, mosógépekkel, szellőzőberendezéssel.

A konyhai dolgozókat megfelelően kiképezték, többet közülük tanfolyamra küldtek, hogy megfelelő képzettséget szerezzenek.

A napközi-otthon a kényelmes tanulás, jó ellátás mellett szakszerű felügyeletet is nyújtott a tanulóknak. A szülők nyugodtan végezhatték munkájukat a földeken, a gyárakban a gépek mellett, hiszen gyerekeik jó kezekben voltak.

Az iskolai-napközi konyhája étkezési lehetőségét nyújtott a pedagógusoknak és a tanácsidolgozóknak is.

c./ Az általános iskola felszereltsége: ^(R)

A felszabadulás után az iskolák elavult felszereléssel, butorzattal rendelkeztek és csak az államosítás után indult meg ezek felszámlázása.

A tantermek száma is kevésnek bizonyult, hiszen csak hat állt rendelkezésre, amelyet sikerült kilencre bővíteni a kapott támogatásból.

Hiányosság volt a különböző szakköri felszerelések elhelyezése terén is. Jellemző volt az akkori állapotokra, hogy nem volt megfelelő tanári és igazgatói iroda sem.

A Községi Tanács / mint sokszor / időben az általános iskola segítségére sietett. Az iskola mellett levő mintegy 200 négyszögöl területet megvásárolta és így mód nyílt a bővítésre.

A korszerű oktatáshoz kettő darab televíziót, rádiókat és lemezjátszókat, magnókat vásároltak.

Jelentős társadalmi munkával 1966-ban műhelytermet is építettek. Ebben a tanulók és szülei vettek részt. *munkában*

d./ A községi ovoda: ⁽¹⁰⁾

Az ovodai idénynapközi 1947-ben indult be. Napi egysmeri étkezést biztosítottak a dolgozók gyerekeinek. Eleinte csak minimális létszám volt, hiszen idegenkedtek ettől a módszer-től a szülők, a létszám csak 1949-től kezdve emelkedett számottevően.

Az ovodai butorok a felszabadulás előtt elég korszerűtlenek voltak. ^{Eleinte} Hosszu asztalok, padok voltak eleinte és ^{az} egészségtelen olajos padló. *fogadták a gyereket*

A Járási Tanács kezdeményezésére korszerű, izléses butorokkal látták el az ovodát.

1963-tól kezdve az ovoda korszerű mosógépet, padlókeféző gépet, porszívót, centrifugát és torna-felszereléseket kapott.

Az ovodai férőhelyek alakulása:

Felszabadulás előtt		Felszabadulás után	
1944-1959 ig	55 fő	1959-1960 ig	88 fő
		1960-1970 ig	58 fő

A gyerekek foglalkozásával szakképzett ovónők vannak megbízva. Miután a községben soknemzetiségű gyerekek vannak, igen sokrétűen kell velük foglalkozni. A községből hárman is sikeresen elvégezték az Ovónőképző Iskolát, ráadásul nemzetiségi nyelven is beszélnek.

Az 1960-as évektől egyébként a nemzetiségi oktatás új lendületet kap. A Csongrád Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1979. január: 5-i állásfoglalása elősegítette meggyénkben, így a községben is a nemzetiségek nevelő-oktató munkájának a fejlesztését.

Több magyar gyerek szülője kérte, hogy ha egy mód van rá valamelyik nemzetiségi nyelven/ román, szerb / beszéljenek a gyerekekkel és tanítsák őket.

A községi ovoda fejlődése dinamikus, egyenes vonalú volt és jelenleg is az.

e./ Továbbtanulás, beiskolázás, felnőttoktatás:

Az általános iskolát végző tanulók száma és
a továbbtanulók 1945-1964 ig:

(17)

Iskolai év	8 osztályt végzők	Tovább- tanulók
1945-1964	379	170

A továbbtanulók mindegyike középfoku tanintézetekben / gimnáziumban, technikumban / folytatta a tanulást. Közülük mintegy 95-en érettségiztek sikeresen le. Ezek közül 49-en végeztek egyetemen, főiskolán és helyezkedtek el az ország különböző helyein.

A nemzetiségiek közül is sokan szereztek képesítést felsőfoku iskolákban:

Tanár	Tanító	Mérnök	Jogász	Vasuti tiszt	Orvos
4	3	1	7	3	2

A felszabadulás után lehetővé vált, hogy azok a felnőtt dolgozók, akik a mult rendszer hibájából vagy családi okok miatt nem tanulhattak, vagy nem fejezhették be tanulmányaikat, most esti oktatás keretében ezt megtehessék.

A helyi pedagógusok kezdeményezésére 208 felnőtt dolgozó kapott bizonyítványt.

Az általános iskola tanulói közül, akik gyengébb tanulmányi ~~ered~~ eredményt értek el és emiatt nem vették fel a gimnáziumba, ipari tanulónak jelentkeztek.

Számuk évről-évre nőtt, hiszen az iskola elvégzése után sokan a helyi termelőszövetkezetben helyezkedett el. / Egy pár nevet emlitsünk: Kardos István Kovács, Forintos István Kovács, Wirth József Bogár, Árgyelán Aurél Kovács /.

Sokan Makón illetve Szegeden helyezkedett el, az építőiparban, gépiparban.

e./ Az uttörő-csapat fejlődése a községben: ⁽⁸⁾

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1947. január: 8 - án Simon László aláírásával napvilágot látott a 17 491 / 1947. III. ü. o. számú rendelet amely kimondta az uttörőmozgalom iskolai szervezésének az engedélyezését.

Ezzel elvileg az egész ország területén megnyílt a csapatalakítások lehetősége.

A Gyermekbarátok Országos Egyesülete " Uttörő - mozgalom " címen gyermek és ifjúságnevelő szervezetet hozott létre, melynek működése az iskolás korban levő gyermekekre is kiterjed, ily módon elsősorban az iskolák keretein belül kívánja csoportjait megszervezni.

1947 márciusában Tildy Zoltán köztársasági elnök Ortutay Gyula nemzetgyűlési képviselőt vallás és közoktatásügyi miniszterré nevezte ki.

Az új miniszter támogatója és segítője lett az uttörőmozgalomnak.

Csanád vármegyében 1947.május:20-án alakult meg egy öttagu elnökség a mozgalom szervezésére, vezetésére. Megyei uttörőtítkár hiányában azonban nehezebben haladt előre a szervezőmunka, mint a szomszédos Csongrád vármegyében.

Lakó városba látogató szegedi uttörők nagy szerepet játszottak a szervezésben.

Csanád vármegye első uttörő titkára Balázs József zombori tanító lett, ő kapott megbízást 1948. április: 16 - án.

Magyarcsanakdon az uttörőcsapat 1947 őszén alakult meg. A főszervező Pályi Béla iskolaigazgató volt. Megalakulásának időpontjában az iskola nevelői nagyon sok nehézséggel küzdöttek meg.

Ebben az időben az egyháznak nagy befolyása volt még a szülőkre és a gyerekekre.

A megalakuláskor 25 fő jelentkezett csak uttörőnek. A szervezeti élet fejlődésével, az ünnepélyeken való szerepléssel, táborozások, üdültetések megszervezésével nemcsak a gyerekek szerették meg ezt a szervezetet, hanem mind több szülő belátta, hogy milyen nagy segítséget nyújt az uttörőszervezet az iskolának a nevelés terén.

Az uttörő-csapat első vezetője a községben: Erdei Zsófia pedagógus volt.

A 60-as évek közepén az uttörők száma elérte a 230 főt is. Tevékenységük igen sokirányú volt.

Minden évben - központi felhívásra - gyűjtőmunkát szerveztek: rongy, papír, vasgyűjtési akció.

"Ismerd meg hazádat"- mozgalom keretében az uttörő-szervezet minden nyáron szervezett táborozást az ország különböző vidékein, így: Csillebércen, a Balaton környékén, a Mátrában. Sok ~~gyer~~ gyerek nyaralt így, és ismerte meg hazánk eddig általa nem ismert vidékeit. A táborozások megszervezésében részt vett: Erdei Zsófia, Török Miklós, Gyenge Valéria és Lucsi Ilona.

A helyi tömegszervezetek⁷ termelőszövetkezetek anyagilag is segítették a táborozások megszervezését.

A Járási Uttörő-Elnökség által szervezett különböző versenyeken, vetélkedőkön részt vettek.

/ A sakk-csapatversenyen a magyarcsanádi csapat első helyen végzett./

Az uttörők munkájukkal nagy megbecsülést szereztek csapatuknak, a községnek. A Községi Tanács az uttörőkről utcát nevezett el: " Uttörők-utja" névvel. Ezt az utcát minden évben parkosítják és virágokat ültetnek, azokat gondozzák.

A községben az uttörők megszervezték az idősök segítését is. A beteg, önmagával tehetetlen idős egyéneknél fát vágnak, tüzelőt készítenek el a fűtésre és házhoz viszik az elkészített ebédet az " Öregek Napközi Otthona"⁸ból.

g./ A művelődési otthon, művészeti munka:

A helyi művelődési Otthon helyén már évtizedekkel ezelőtt is volt egy épület, amely részben kulturális célokat szolgált.

1936-ban építették a jelenlegi művelődési otthon egyik épületét, amelyet " Hősök-háza"-nak nevezték el. Az épület homlokzatán találhatóak azok nevei / számszerint 246 /, akik az első világháboruban életüket veszítették.

Az épületet csak táncmulatságok, ünnepélyek rendezésére használták rendszeresen.

A másik épület kocsmá volt, amely mellett egy kaszinó is működött. Itt az akkori község vezetői és tekintélyes jómódu gazdák szórakoztak, kártyáztak és dorbáézoltak.

A felszabadulás megteremtette a feltételeket a művelődési otthon fejlődéséhez is. Az első időszakban a párt harcot indított azért, hogy az épület a felnőtt lakosság kulturális központja legyen.

Az első intézkedések között: megszüntették az épületben levő kocsmát és a kaszinót és helyet biztosítottak a községi könyvtár részére.

A község felszabadulásakor a könyvtári kötetek száma kb. 1500 körül mozgott. A könyvek selejtezése után / amelyet hozzá nem értő személyek végeztek / a megmaradt könyveket elszállították a községből. Évekig csak letéti könyvek voltak.

Az olvasottság növekedésével a könyvállomány is növekedett. Bakai József könyvtáros hozzáértéssel kezelte és rendelte a könyveket.

A könyvtár életében nagy változást és fejlődést hozott az az intézkedés, amikor is a könyvtár községi kezelésbe került.

Ettől kezdve a községi költségvetésből biztosították a megfelelő pénzt a könyvek vásárlására.

A könyvtár és az olvasók számának alakulása:

Év	Könyv állomány	Beíratk. olvasók	Kölcsönz. kötetek	Beszerzett könyvek
1962	1497	345	4000	850
1963	1960	429	4952	463
1964	2800	458	5468	840

A kötetek témakör szerinti megoszlása igen jó.

A legtöbb, amit szívesen olvasnak: a szépirodalmi könyvek, de mellette sok politikai, mezőgazdasági és egyéb tárgyú könyveket is kölcsönöznek.

A nemzetiségi lakosokra is gondoltak, hiszen román és szerb nyelvű könyveket is beszereztek a felsőbb szervek közreműködésével.

A könyvtár esetenként a könyvek kiállításával és árusításával is foglalkozik. A könyvtár vezetője mellett a helyi pedagógusok is kivették a részüket a gyermek - olvasók beszerzése terén.

A művelődési otthon első igazgatója: Balogi József volt. Megalakultak az első művészeti csoportok: a színjátszó-csoport és a táncscsoport. Mindkét csoportban a nemzetiséghez tartozó fiatalok tevékenyen résztvettek.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1957. júniusi Országos Pártértekezletének határozata értelmében - amely rámutatott a kulturális munka fontosságára, fejlesztésére - a községben is megalkult a Kulturális Bizottság. Elnöke: Szeges Mihály községi tanácselnök lett.

A megnövekedett feladatok ellátása érdekében szükséges volt, hogy a művelődési otthon élére pedagógus kerüljön. Így 1959-től kezdve Jesity Lázár látta el a teendőket.

A táncscsoportban magyarok, szerbek és románok egyaránt képviselve ^{lelték megukat.} voltak. A betanítandó táncokat úgy állították össze, hogy azok hűen tükrözzék a község arculatát. Mindhárom nemzetiség táncait betanulták, eltáncolták és ápolták a hagyományokat, szokásokat.

A táncokat betanította és a táncscsoportot vezette: Ván Lázár. Segítője volt: Unk Szvetožár.

Négy ízben vettek részt országjáró körúton a Művelődésügyi Minisztérium által a rendelkezésükre bocsátott autóbusszal.

A művelődési otthonban más nemzetiségi községek kulturosoportjai is szerepeltek többször is, így Pomáz, Elek, Battonya, Deszk és Gyula nemzeti - ségi együjttesei.

Jelentős esemény volt a községben, az énekkar megszervezése is. Szép eredményeket értek el a különböző kulturális rendezvényeken. Sajnos három évi eredményes működés után a csoport feloszlott.

Elismerésre méltó munkát végzett a kézimunkaszakkör is. Tagjai főleg a Nőtanácsból kerültek ki. Munkájuk eredményeként minden évben kiállítást rendeztek.

A Járási Tanács Művelődési Osztálya aktívan támogatja a község kulturosoportját és a Művelődési Házat. 1963-ban 85 000 Ft-ot utaltak ki az Ifjusági Klub létrehozására és új bútorok vásárlására.

Jelentős segítséget nyújtott a felszerelések pótlására a Románok Magyarországi Demokratikus Szövetsége is.

A községben 1945 - ben egy filmszínház volt, amely 1948 - ig magántulajdonban volt. / Sisák féle mozi /. Az államosítás után a MOKÉP vállalat igen sokat áldozott erre a létesítményre. Tatarozták a helységet, a bútorzatot kicserélték, új modern a követelményeknek megfelelő vetítógépeket szereztek be.

A televízió megjelenésével azonban a látogatottság erősen megcsappant.

A felszabaduláskor a faluban csak 5 - 6 rádió^{val} ~~volt~~^{tudtak}. Szinte vagyonnak számított, akinek rádió volt a tulajdonában. Az emberek összegyűltek egy egy háznál, ahol készülék volt és ott hallgatták a híreket.

Az életszínvonal emelkedése és a villanyhálózat bővítése lehetővé tette, hogy igen sokan vásároljanak készülékeket. El lehet mondani, hogy napjainkban szinte minden házban van már rádió, nem is beszélve a fiatalok birtokában levő táskarádiókat.

A televízió - készülékek terén lassabb volt a fejlődés. Az első időszakban, 1958-ban, az "Uttörő" Termelészövetkezet, majd a művelődési ház és a többi tömegszervezetek vásároltak.

A lakosság is hamarosan vásárolt televízió-készülékeket.

X. A község egészségügyi ellátottsága: ⁽⁶⁾

Súlyos örökséget hagyott a mult rendszer egészségügyi téren is. Az egészségtelen lakásviszonyok a maradi gondolkodásmód, a rossz és elégtelen táplálkozás következtében a legelterjedtebb népbetegség a tuberkolózis volt.

Az általános szűrővizsgálat szinte ismeretlen volt a községben. Név szerint a következő orvosok működtek a községben:

Pallagi Imre
Fráter Géza
Ungureán Aurél

Rövid ideig kb. egy évig Dr.Gidai Mihály is itt tevékenykedett.

Dr.Ungureán Aurél, román nemzetiségű 1948.január 1-e óta dolgozik a községben, jelenleg a makói járás legidősebb körzeti orvosa. Szinte mindenkit név szerint ismer. Akár nappal, akár éjjel hívják azonnal megy és ha kell intézkedik a beteg mielőbbi kórházba szállításáról.

Szakmai tudása, emberi magatartása, hivatástudata humanitása bármelyik orvos számára példaként szolgálhat.

Az orvosi rendelésre délelőtt és délután is sor került, ami nagyon jól alkalmazkodott a dolgozó emberek igényeihez. Dr.Ungureán Aurél körzeti orvos arról volt nevezetes, hogy csak a szakmai értekezletek idejére hagyta el a községet, szinte mindig elérhető volt a betegek számára.

Az évi rendes szabadságát is legtöbbször itthon töltötte. Ennek alapján a lakosság körzeti orvosi ellátása folyamatosnak tekinthető.és a lehetőségekhez viszonyítva igen gyors fejlődésről beszélhetünk.

A köztisztviselőben álló orvos a gyógyítás mellett közéleti tevékenységet is betöltött: tanácsstag és a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának a tagja.

A parasztág, amióta termelőszövetkezetbe tömörült az ipari munkásokéhoz hasonlóan élvezzi a társadalombiztosítás jóvoltából az ingyenes orvosi ellátást.

Az ifjúság egészségvédelmével is sokat törődnek a helyi szervek. Ellenőrző vizsgálatokat szerveznek, a kötelező védőoltásokat megejtik és évente egyszeri kötelező szűrővizsgálatot végeznek, amelyen a megjelenés mindenki számára kötelező.

Az orvos segítségére van a védőnő és a házi betegápolónő. A megszervezett körzeti ápolónői rendszer nagy segítséget jelentett a fekvőbetegek ellátásában és gondozásában egyaránt.

A meglátogatott betegek száma egy év alatt 458 volt, táppénzes ellenőrzés 189 esetben történt meg.

Az egészségház a múlt rendszerben épült, a 30-as évek közepén, ezt " Zöld kereszt" néven ismerte a lakosság. A vizsgálatok és a rendelések is jelenleg itt történnek. Itt nyert elhelyezést a községi fürdő is: 3 kád és 2 zuhanyzóval.

A cigányság lélekszáma a legutolsó felmérő adatok szerint mintegy 246 fő a községben. Helyzetükkel, életkörülményeik alakulásával a helyi szerfék , a körzeti orvos is sokat foglalkoznak törődnek. Sokan a helyi termelőszövetkezetben és a környező gyárakban: Mezőhegyesi Cukorgyár, Nagylaki Kendergyár, Makói Konzervgyár dolgoznak.

Az első bölcsőde az egészségház szomszédságában 1952 - ben alakult meg idény jelleggel. Eleinte a szülők idegenkedtek tőle - hasonlóan az ovodai elhelyezéshez - később el sem tudták volna képzelni, mi lenne ha nem volna ?! A 25 férőhelyes bölcsődét a Községi Tanács tartja fenn, dolgozóinak száma 11 fő, vezetője Dobi Imréné szakképzett egyén.

Az egészségügy javítása érdekében a helyi Vöröskereszt szervezet élén Bacsisc Józsefnével szervező, felvilágosító és megelőző munkájával mindent megtesz.

Évenként tisztasági mozgalmakat szerveztek a községben és a mozgalomban kiemelkedőket " Tiszta udvar, rendes ház " táblával jutalmazták meg.

Ennek köszönhető az is, hogy a községbe érkező illetve áthaladó idegennek is feltűnik a község tisztasága, rendezettsége, kulturált jellege.

A Vöröskereszt jó munkáját dicséri még az a tény is, hogy minegy 70 önkéntes állandó véradó van a községben és hívó szóra önzetlenül téritésmentesen adnak vért, így segítve embertársakat.

XI. A község sportélete:⁶¹

Az elmúlt husz évben különböző szakosztályok működtek a község területén. Nagyobb eredményt a labdarugás területén értek el. Lelkes sportbarátok: így Volka István, Kühn János, id. Manyárt Lajos társadalmi munkában vezették a helyi sportkör munkáját.

Fiatalkorú képzett szakember nem volt, aki összefogta, irányította volna ténykedésüket. A helyi Hátőrőrség Parancsnoksága sokszor a segítségére szítt a csapatnak, amikor is a sportot szerető és aktívan űző kiskatonákat - esetleg a szolgálat átszervezésével is - elengedték a különböző sportrendezvényekre, mérkőzésekre.

Testnevelő szakos tanár sem volt az általános iskolában, aki az ifjú tehetségeket felkutatna volna és a további fejlődésében segítségére lehetett volna.

Ennek ellenére a sportkör működött és ez elsősorban a lelkes sportbarátoknak, sportkörü tagoknak volt köszönhető. Jellemző, hogy Volka István mint cipész, társadalmi munkában ellenszolgáltatás nélkül javította, kezelte a sportcipőket.

Hosszabb - rövidebb ideig működött még a sakk, az asztalitenisz, a birkózó a kézilabda és a röplabda szakosztály is.

Az egyes szakosztályok vezetői voltak:

- sakk : Kúhn János
- asztalitenisz : Postás Lázár
- birkózó : Dinnyés József
- kézilabda : Kúhn András
- röplabda : Erdei Zsófia

A község labdarugó-csapata a járási II. osztályban ért el kiemelkedő eredményeket.

A Községi Tanács és a helyi Uttörő Tsz tevékenyen támogatta anyagilag és járművek rendelkezésre bocsátásával, a csapat utazásának biztosításával.

A labdarugó - csapat sportpályáján új, korszerű öltözőt létesítettek és bekerítették az egész pálya területét. Ennek megvalósításában a helyi sportbarátok társadalmi munkával vettek részt, de az általános iskolások is segítettek: Török Miklós Jesity Lázár vezetésével.

A Magyar Honvédelmi Szövetség / MHSZ / szervezésében sportnapokat rendeztek többször is a községben. Ilyenkor a szomszéd községeket: Apátfalva, Nagylak, Csanádpalota, Kövegy hívták meg a különböző csapatokkal, ezzel is erősíteni a régi, hagyományos barátságot és együttműködést.

A község sportéletét nagymértékben segítették a különböző városi iskolákban tanuló, de bejáró tanulók is.

XII. A község kommunális fejlődése: ⁽⁶²⁾

1944 - ben a község felszabadulásának az évében a község területén egyetlen helyen sem volt betonjárda.

A község kommunális ellátottságának kérdése a tanácsok megalakulása óta először 1958-ban került önálló napirendi pontként a tanácsülés elé.

A szegényebb lakónagyadek környékén járdának még a nyoma sem volt, például: Oncsa, Ujtelep, Cigánytelep.

A községi tanácsülés határozatának megfelelően a költségvetés felhasználásának első pontjaként a járdák megépítését vették fel. Rövid idő alatt a következő eredmények születtek:

Összes járda	:	8504	m ²
Beton járda	:	2346	m ²
Meleg aszfalt	:	6022	m ²
Hideg aszfalt	:	136	m ²

Az utkereszteződéseknél az átjárás biztosítására ebben az időben 25 db új átjáró épült meg. Ezek állandó karbantartása is komoly feladatot jelent.

A községi Tanács határozatot hozott arról, hogy mindenütt, így a külterületen is korszerű a követelményeknek megfelelő gyalogjárda épüljön.

A község vízellátását kezdetben ártézi kutak biztosították.

Számszerint összesen 11 kút szolgáltatott jó vizet a lakosságnak. Nehéz és sok időt igénylő feladatot jelentett egy - egy család vízszükségletének a biztosítása, nem is beszélve a tartott állatok - ról. Sokszor sorba kellett állni a kutaknál, hogy vízhez jussanak.

A Járási Tanács hosszas felvilágosító munkájának az eredményeként 1961-ben megalakult a Törpevizmű Társulás. A Társulás tagjai írásban vállalták, hogy ha kell még társadalmi munkában is hozzájárulnak ahhoz, hogy a községben felépüljön a törpevizmű.

A lakosság anyagi hozzájárulása, társadalmi munkájának eredményeként 371 méter mélyre furtak és 50 m^3 ürtartalommal 15 méter magas hidroglóbusz épült. A községben mintegy 10 km hosszú csőhálózat biztosítja a jó ivóvíz eljutását minden helyre.

A község területén 16 helyen létesítettek közifolyót, abból a célból, hogy azok is részesüljenek a jó ivóvízből, akik nem vezették be a házukba.

Az életszínvonal emelkedését mutatja az a tény is, hogy az emberek igyekeznek kényelmesebben és kulturáltabban élni. A felszabadulás után több elavult házat lebontottak. Mintegy 128 új házat is építettek: részben önerőből, részben állami és helyi támogatással.

A megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyokat tükrözi, hogy a lakosság egy része népesebb településekre: községekbe, városokba költözik.

A felszabadulás előtt 75 tanya volt a község határában, addig az 1960-as adatok szerint már csak 25 tanya létezik. Nagy részét lebontották vagy a tagosítások során a termelőszövetkezetek vették át.

A fejlődés megkívánta a község külső képének a megváltoztatását is, hogy az utcákon is látható legyen az emberek megváltozott élete.

Elsősorban a beépített házhelyek, a házak számának növekedése zavarta a községben az eligazodást, tájékozódást a régi számozás alapján.

1960 márciusában a tanácsülés javaslatot tett az utcák elnevezésére. Minden utca nevet kapott még a településeken is. Mivel a községben nemzetiségiek is élnek, az utcanevek kiosztásánál gondoltak a szerb és román nép nagy fiaira is.

/ Nicolae Balcescu, Petru Gróza, Pero Joan Sege-dinác stb./

Utcát neveztek el a magyar nép hű fiairól is, így: Petőfőről, Adyról, Kossuthról, Budai Nagy Antalról, Dózsa Györgyről stb./

A felszabadítók emlékére egy utcát, a fő utcát Felszabadulás utja nevezték el.

Sokat szépített a községen az évről - évre megszervezett fásítási akció. Ilyenkor a község apraja nagyja részt vesz ebben a munkában.

A község felemelkedésének, átalakulásának folyamata ma sem fejeződött be, ma is sok ellentmondás, megoldásra váró probléma jelentkezik, régiek és újonnan keletkezettek egyaránt.

Magyarcsanád nagy multu, jeles település. Országos jelentőségű események színtere is volt ez a hely.

Magyar, szerb és román lakói mindig is osztoztak népünk egyetemes sorsában. Együtt szenvedték meg történelmünk zivataros és gyászos korszakait csakugy, mint ahogyan jelenkori fel- emelkedésük és anyagi-szellemi gyarapodásuk is a felszabadulás közös történelmi sorsforduló - jához kötődik.

Dolgos, szorgalmas nép lakja Magyarcsanádot. A társadalmi, gazdasági fejlődéssel a község is megújult, még akkor is így van ez, ha néhány tény - amelynek kétségekivül megmásíthatatlanok - csorbitani látszik ezt az érdemet.

Köszönet az adatközlőknek a sok - sok segítségért. Többségüket az emlékezésben tettem próbára, úgy gondolom a türelemben is.

Készséggel álltak a rendelkezésemre az anyaggyűjtéskor és a kiegészítések, adategyeztetések alkalmával.

Szívből sajnálom, hogy közülük már néhányan eltávoztak az élők sorából, nem érhatték meg írásom megjelenését.

Magyarcsanád földrajzi nevei:

Bekai dohányos: Bökény településhez tartozó földterület, a felszabadulás előtt dohányt termeltek.

Bekai erdő : Bökény település és a Maros folyó közötti terület, amelyben akácfa, tölgyfa és gyümölcsös tartozott.

Bekai halom : Bökény település mellett a Bekai-legelőn lévő területen két halom /domb / áll, a népi monda szerint a Dózsa-féle parasztháboruban a Nagylak és Csanád között lefolyt ütközetben elesetteket halomba rakták, leöntötték oltott mész - szel majd földet hordtak rá.

Bekai legelő : a védelmi töltés és a Maros folyó közötti mintegy 110 kat.hold a II.világháboruban ideiglenes német repülőtér volt.

Borotvás : A "Borotvás"-család birtoka volt a mintegy 200 kat.hold, katonatiszti család és Fábiánsebestyénben is voltak birtokaik.

Bökény : Nagylak és Magyarcsanád között a Maros-parton fekvő mai Békapusztá helyén fekszik. Régi magyar személynek lévén első birtokosának vagy alapítójának nevét viseli.

Bügecs : a Magyarcsanád - Nagylak községet összekötő országút és a Maros-töltés közötti eléggé vizes terület.

Cigányka : két dűllő, a Palotai-ágar és a Grapa - medre közötti terület.

Csanádi-káposztás: közvetlenül a község mellett levő igen jó minőségű földterület, amelyet könnyen tudtak trágyázni és öntözni.

Görbepusztá : a Bekai - legelőből 1901-1902-ben felosztott földterület a református egyház birtoka volt. A kihasított földterület miatt a pusztá " görbe " lett.

Grapa-medre :grapa /román szó/ jelentése = gödör, a vasút mellett levő szikes,gödrös terület. A vasút építésekor a földet a vasuti töltés készítéséhez használták fel és emiatt keletkeztek a gödrök.

Hetvenötös : a Nyomás - ból 75 kat.holdat felosztottak a földrefom során.

Káposztás : közvetlenül a Maros-folyó partján levő terület 20 - 25 kat.hold, amely először Nagyszentmiklóshoz tartozott.

Királyhegyesi

ágar : Királyhegyes község közelében,határában levő földterület, amelyet a földreform idején magyarcsanádi földigénylők között osztottak fel.

Maros : folyó, Erdély-ben eredő és két orszá-
gon át hőmpölygő igen szeszélyes fo-
lyó, Szeged mellett ömlik a Tisza-folyó-
ba.

Nyomás : a Maros - töltés és a Görbe - puszta
között elterülő 30 kat.hold rét.

Palotai-ut : Csanádpalotára vezető föld-ut, amely
Kövegy kistelepülésen át vezet.

Talács : az Apátfalvi - szilvásig terjedő
rész, egy dűllő volt csak belőle.

Tanya-dűllő : a Fárdi - tanyához, és a Lális-ta-
nyához vezető föld-ut.

Uttörő-dűllő : a helyi Uttörő - Tsz tanyaközpont-
jához vezető föld-ut. Itt található
a Tsz szarvasmarha-istállója és a
sertés-fiaztató is.

J e g y z e t e k

- 1./ Makó és Csanád-Torontál vármegyei községek
/Dr.Barna János: A magyar városok monográfiája, 1929.Budapest./
- 2./ Ugyanott
- 3./ Ugyanott
- 4./ Dr.Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Budapest. 1911.
- 5./ Karakasevich Károly: A Maros-Tisza szög földrajza, Szeged.
- 6./ Tóth Sándor: Szovjet Hadsereg felszabadító harcai Magyarországon. /Zrinyi katonai kiadó, Budapest 1965./
- 7./ Neducz Lázár, a helyi Hazafias Népfront volt titkárának visszaemlékezése.
- 8./ Id.Menyhárt Lajos nyugdíjas visszaemlékezése.
- 10./ Ugyanott
- 9./ A magyarcsanádi katolikus plébánia iratai.
- 11./ Rakity Áron, nyugdíjas Tsz-elnök visszaemlékezése.
- 12./ Pántya Demeter nyugdíjas visszaemlékezése.
- 13./ Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből /1944-1945/
/ Szeged, 1970 /
- 14./Ugyanott
- 15./Magyarcsanádi Földigénylő Bizottság iratai.
/1945 - 1947 / Makói Levéltár./ XVII./521.

- 16./ Délvidéki Független Hírlap.
/ 1946.november:30 / Makói szám: 6 oldal /.
- 17./ Hegyi Földbirtokrendező Tanács iratai.
/ 1945 - 1947./ Makói Levéltár. XVII./521
- 18./ Donáth Ferenc: Demokratikus földreform
Magyarországon 1945 - 1947.
/ Akadémiai Könyvkiadó, Budapest. 1969./
- 19./ Bagi Mihály birtoklevele
/ Csongrád Megyei Levéltár, Szeged. Másolat/
- 20./ A magyar és a ~~nemzet~~ nemzetközi munkásmoz-
galom története / 1945- 1975 /
/ Kossuth Könyvkiadó 1975/1976 /.
- 21./ Molnár Ilona párttitkár visszaemlékezése.
- 22./ A Magyar és a nemzetközi munkásmozgalom
története / 1945 - 1975 /
/ Kossuth Könyvkiadó 1975/1976 /.
- 23./ Magyarcsanád község iratai./Makói Levéltár/.
Katolikus, református, görögkeleti szerb és
román egyház iratai./ XXIII./726.
- 24./ A Magyarcsanádi Állami Általános Iskola
iratai./ Makói Levéltár /. XXVI./110.
- 25./ Halász Péter: A termelőszövetkezeti mozga-
lom története Apátfalván.
/Agrártörténeti Tanulmányok 3. Akadémiai
Kiadó, Budapest 1975./
- 26./ id.Menyhárt János nyugdíjas "Beadási Köny-
ve 1953/1954/1955."
- 27./ Makói Járás Begyűjtési Hivatalának iratai.
/Makói Levéltár /. XXIV./614.

- 28./ Rakity Áron, nyugdíjas Tsz-elnök visszaemlékezése.
- 29./ Magyarcsanádi "Uttörő Tsz" iratai.
/ 1950-1956/ Makói Levéltár. XXI./115.
- 30./ Magyarcsanádi községi tanácsülési jegyzőkönyv./ 1951.április 29./XXIII/726.
- 31./ Neduczka Lázár, a helyi Hazafias Népfrent volt titkárának visszaemlékezése.
- 32./ Gedes Velimir görögkeleti szerb plébános visszaemlékezése.
- 33./ Jesity Lázár Általános Iskolai igazgató visszaemlékezése.
- 34./ Ugyanott
- 35./ Magyar és Nemzetközi munkásmozgalom története 1945-1975.
/ Kossuth könyvkiadó 1975./
- 36./ Tóth Béla könyvelő, volt Végrehajtóbizottsági titkár visszaemlékezése.
- 37./ Neduczka Lázár, a helyi Hazafias Népfrent volt titkárának visszaemlékezése.
- 38./ Magyar és Nemzetközi munkásmozgalom története 1945-1975.
/ Kossuth könyvkiadó 1975./
- 39./ Magyarcsanád község tanácsülésének jegyzőkönyve. / 1962.junius 2./ XXIII./726.
- 40./ Magyarcsanádi " Haladás Tsz " iratai és Rakity Áron nyugdíjas Tsz-elnök visszaemlékezése. XXII./ 113.

- 42./ Kővágó László: Nemzetiségiak a mai Magyarországon /Kossuth könyvkiadó 1991/.
- 43./ A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. /Szikra,1949,Budapest./
- 44./ Hrabovszky Mihály: Az MSZMP nemzetiségi politikája megvalósulásának tapasztalatai Csongrád megyében./Tanulmány:1979.XI.22/.
- 45./ Jesity Lázár Általános Iskolai Igazgató visszaemlékezése.
- 46./ Hustiák Uros és Sztáncs István magyarcsanádi cigányok visszaemlékezése.
- 47./ Egyházi iratok.
- 48./ Volka István cipész kisiparos visszaemlékezése.
- 49./ Korom Mihály nyugdíjas, a Magyarcsanádi Földigénylő Bizottság elnökének visszaemlékezése.
- 50./ Rakity Áron nyugdíjas Tsz-elnök visszaemlékezése.
- 51./ Ugyanott
- 52./ Dr.Hegyi András: Deszk története és névjegye.
- 53./ Magyarcsanádi Állami Általános Iskola iratai./ Makói Levéltár./ XXVI./110.
- 54./ Ugyanott
- 55./ Ugyanott
- 56./ Jesity Lázárné ovónő visszaemlékezése.
- 57./ Magyarcsanádi Állami Általános Iskola iratai./ Makói Levéltár./ XXVI./110.

- 58./ Magyarcsanádi Állami Általános Iskola
iratai./ Makói Levéltár./ XXVI./110.
- 59./ Ugyanott
- 60./ Dr.Ungureán Aurél körzeti orvos vissza-
emlékezése.
- 61./ id.Konyhárt Lajos nyugdíjas visszaemlé-
kezése.
- 62./ Magyarcsanád község ~~iratai~~ iratai.
/ Makói Levéltár./ XXIII./726.

Irodalom, feldolgozás, forrás:

- 1./ Makó és Csanád-Torontál vármegyei községek.
/ Dr.Barna János: A magyar városok monográfiája, Budapest 1929./
- 2./ Dr.Borovszky Samu: Csanád vármegye története.
- 3./ Karakasevich Károly: A Maros-szög földrajza.
/ Szeged./
- 4./ Tóth Sándor: A szovjet hadsereg felszabadító harcai Magyarországon. /Zrinyi katonai kiadó, Budapest 1965. 66 - 67 oldal./
- 5./ Historia Domus./ A Magyarcsanádi Katolikus Plébánia iratai. 1944 - 1965./
- 6./ Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből.1944-1945.
/ Szeged, 1970./
- 7./ Halász Péter: A termelészövetkezeti mozgalom története Apátfalván. /Agrártörténeti Tanulmányok 3. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest 1975.
/ 35 - 36.oldal./
- 8./ Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon 1945-1947./Akadémiai Könyvkiadó, Budapest 1969./
- 9./ A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom története 1945 - 1975./ Kossuth Könyvkiadó, 1975-1976./

- 10./ A Magyar Népköztársaság Alkotmánya.
/ Szikra, 1949 Budapest, 18. oldal/
- 11./ Kővágó László: Nemzetiségek a mai Magyar-
országon / Kossuth Könyvkiadó, 1981. 48. oldal/
- 12./ Hrabovszky Mihály: Az MSZMP nemzetiségi po-
litikája megvalósulásának tapasztalatai
Csongrád megyében./ Tanulmány, 1979. novem-
ber: 22. 8. oldal./
- 13./ Lenin Válogatott Művei II.
/ Kossuth Könyvkiadó, 1967./
- 14./ Alapszervezetei Tájékoztató 1979.
/ Kiadja: A Csongrád Megyei Pártbizottság
Művelődési és Propaganda Osztálya./
- 15./ Magyarország története 1919 - 1945.
/ Akadémiai Kiadó, Budapest 1984./
- 16./ Száva Péter: Magyarország felszabadítása.
/ Zrínyi Katonai Kiadó, Kossuth Könyvkiadó.
Budapest, 1980./
- 17./ Csongrád megyei politikai füzetek.
/Megyénk 25 éve, 1969./
- 18./ Mitropolija Karlovacka / Karlócai Metro-
pólia/ Felelős kiadó: Mata Keszavac 1905/.
- 19./ Nemzetiségi kérdés nemzetiségi politika.
/ Kossuth Könyvkiadó, 1968./

- 20./ A megújuló Magyarországnak.
/ Csongrád megyei Hírlap, 1982. június: 12.
újságcikk: írta: Franyó István./
- 21./ Csongrád megye fontosabb statisztikai
adatai. 1956./ Központi Statisztikai Hivatal
Csongrád Megyei Igazgatósága, Hódmező-
vásárhely, 1957./
- 22./ Abonyiné Palotás Jolán: A Dél-Alföld falu-
si térségének ipara.- Területrendezés,
/ 1979. 3. 127. p./
- 23./ Központi Statisztikai Hivatal.
/ 1960. évi népszámlálás. 3. Csongrád megye/.
- 24./ Iastity S. Lyubomir: Multunkból 2.
/ A Magyarországi Délszlávok Demokratikus
Szövetsége a felszabadulástól a fordulat
évéig 1945 - 1948, Tanulmány, Tankönyvki-
adó, Budapest, 1980. 25. oldal./
- 25./ Dr. Hegyi András: Deszk története és népraj-
za, Szeged-Deszk 1984. /482. oldal./
- 26./ Nagy László: A földreform 20 év távlatá-
ból./ Jogtudományi Közlöny 1965. április./
- 27./ Magyarország földrajzinév-tára. II.
Csongrád megye. / Kartográfiai Vállalat,
Budapest, 1979. 22. oldal./